FLORIAN ZAPLETAL:

RUSÍNI A NAŠI BUDITELÉ

PRAHA ROKU 1921 VYDAL „KOLOKOL“

EX
LIB
RIS

PAUL R. MAGOCSI

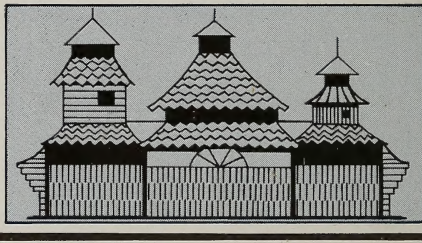

Florian Zapletal:

Rusíni a naši buditelé

Praha, 1921.

Nákladem Vydavat. sdružení „KOLOKOL“, (učitel M. Heide, Stanislav Klika, kapitán F. Richter, inž. F. Velinský) na Kr. Vinohradech, Korunní třída číslo 27.

Tiskem „Legiografie“ v Praze.

74 Zap

V době předbřeznové.

V české i slovenské veřejnosti uplatňují se stále ještě o slovanských věcech názory, proti kterým vystoupil ostře Karel Havlíček roku 1846 ve známém článku „Slovan a Čech", když napsal, že „patriotismus slovanský jest jenom o něco méně horší než kosmopolitismus" a když se postavil proti Kollárovu „básnickému a velmi neurčitému přátelství a bratrství" mezi Slovany. Národnostní a jazyková otázka našich Rusínů na jižních sklonech Karpat je pro některé české i slovenské publicisty a politiky vděčným polem, na kterém se snaží uplatňovat „nepravdivé vlastenectví všeslovanské", abych mluvil zase slovy Karla Havlíčka z roku 1846.

Na otázku po národnosti a jazyku odpovídá slovanský občan nejvýchodnější části našeho státu, že je „Rusín" a že jeho jazyk je „ruskij" na rozdíl od slova „russkij" nebo „rossijskij", což znamená velkoruský. Od té doby, kdy jsme se ujali správy území Rusínů, je naší snahou nejen zachovat národnost a jazyk Rusína, nýbrž je také zvelebit a zušlechtit. Tuto směrnici považují někteří čeští i slovenští publicisté a politikové za nečeskou, neslovanskou, protiruskou, nekulturní. A přece nemají pravdy. Tuto směrnici, kterou se řídí naše správa v otáz-

kách národnostních a jazykových v Podkarpatské Rusi, vypracovali už před rokem 1848 naši buditelé jako Čelakovský, Havlíček, Palacký, Rieger a jiní, tuto směrnici také prakticky uskutečňovali, a my, věrní synové svých velikých duševních otců, nemáme příčiny, proč bychom se vzdávali jejich velikého dědictví, které leželo dosud ladem.

O literární památky Rusínů na jižních výběžcích Karpat zajímal se už zakladatel slavistického studia v Čechách Václav Fortunát Durych, který si dopisoval s buditelem rusínského lidu pod Karpaty Ondřejem Bačinským, uniatským biskupem mukačevským. Bačinský podával Durychovi zprávy o literárních památkách slovanských v mukačevské biskupské knihovně, jak se o tom zmiňuje Durych ve svém díle „Bibliotheca slavica“ (roku 1795, str. 124—6), kde uvádí mezi poklady mukačevské biskupské knihovny „Časoslovec“, vydaný roku 1491 „typis cyrillicis“ v Krakově známým Švajpoltem Fěolem.

Ve slovanské jazykovědě stal se Durych učitelem Josefa Dobrovského, který se už zabýval přímo — třebas na základě nedokonalých pramenů — otázkou národnosti a jazyka podkarpatských Rusínů a to ve sborníku „Slovanka“ roku 1814, kde věnoval celou kapitolu Rusínům v Marmaroši. Dobrovský ukazuje na zajímavost a důležitost studia jejich jazyka, mluví o nich jako o „národu“ (Nation), bydlícím po obou sklonech Karpat a praví: „Jsou slovanského kmene, nejblíže příbuzní (verwandt) Rusům, s jichž řečí má jejich vlastní nejvíce podoby (Aehnlichkeit)“. Do-

brovskému neušlo také dílo, které se obyčejně považuje za východisko obrození rusínského (resp. maloruského či ukrajinského) národa, Kotljarevského „Aeneida", první kniha, tištěná v lidové řeči, čisté a neobyčejně barvité. O petrohradském jejím vydání z roku 1809 píše Dobrovský rovněž ve „Slovance" roku 1814 (str. 209).

František Palacký uvědomil si již roku 1830 v „Časopise Českého Musea" (I., 76) celý dosah a rozsah otázky samostatnosti rusínské národnosti a rusínské řeči. Palacký píše doslova: „Národ rusínský, co do jazyku rozdílný jak od Rusů tak i od Poláků, již za věků dávních ztratil samostatnost svou, podroben byv buď těmto sousedům svým, buď i knížatům litevským. Tím se stalo, že již všudy jen selský jest, ano šlechticové a měšťané ve krajích rusínských obyčejně neb po polsku anebo po rusku mezi sebou mluví. Celá tak nazývaná malá, černá i červená Rus jsou vlastně rusínské a jen veliká Rus jest rossijská čili jak my pravíme, ruská. Ku poledni národ rusínský až do Uher sahá. Celá východní Halič je rusínská. Odtud táhnou se Rusíni po Podolsku, Volyni a Ukrajině až za Dněpr k Poltavě, ano po polední Rusi až k řece Kubanu. Původně Kozáci všickni jsou vlastně Rusíni, ne Rusové, ale ode dávna již jazyk ruský (moskevský) mezi nimi se rozšiřuje."

Také František Ladislav Čelakovský byl jako básník i jako slovanský filolog zastáncem samostatnosti rusínské (resp. maloruské) národnosti a řeči. Vyslovil se o tom jasně v listě,

který psal dne 1. března 1830 sekretáři petrohradské Akademie věd Petru Köppenovi před svým projektovaným odchodem na Rus: „Tento po ruském nejrozšířenější slovanský národ skutečně zasluhuje zvýšené pozornosti, a studium jeho řeči na místě je tím důležitější, poněvadž literární prameny o ní jsou neznačné.“ Čelakovský měl na přání petrohradské Akademie navštívit před svým příchodem do Petrohradu území rusínského národa a jazyka, zejména v severovýchodních Uhrách a v Haliči a studovat rusínskou řeč na místě. Čelakovskému nepřálo štěstí v tomto směru, jako sešlo ze zájezdu na Rus, ale vroucí lásku a zájem pro výtvory lidové poesie rusínské zachoval si Čelakovský do smrti, zejména jako básník.

Pavel Josef Šafařík začal se zajímat o jazyk Rusínů už na studiích v Kežmarku. V listě Janu Kollárovi ze dne 11. února 1833 píše Šafařík o nesnášenlivosti mezi Slovany a o sobě dokládá, že jeho srdci „chudý Rusnak (Rusín) tolik platí, kolik možný Rus“. V „Čas. Čes. Mus.“ roku 1837 pojednává obšírně Šafařík o svérázném rusínském kmenu Bojků v Karpatech, který sahá z Haliče přes hlavní hřbet Karpat také do naší Podkarpatské Rusi, na horní Tise od Jasiňa po stolice Užhorodské, Berežské a severozápadní části Marmaroše. Jako redaktor „Č. Č. M.“ získává Pavel Šafařík o Rusínech po obou sklonech Karpat cenné studie od Vahyleviče a Holovackého, kteří se Šaškevičem tvořili ve třicátých letech 19. století v Haliči známý triumvirát, spjatý s no-

vým obdobím v obrození rusínského národa na severu i jihu Karpat. Roku 1838 přinesl „Č. Č. M." podrobnou studii Vahyleviče „Huculové, obyvatelé východního pohoří Karpatského", kteří bydlí také „na jižním sklonu Karpatů v Uhřích", to jest v nejvýchodnější části našeho státu a také Podkarpatské Rusi, na horní Tise od Jasiňa po Trebušany. I dnes po obsáhlých studiích Kaindlových, Šuchevyčových a Řehořových o Huculech čte se Vahylevičovo líčení huculského života z roku 1838 se zájmem. Jiná, stejně důkladná studie Vahylevičova „Bojkové" objevila se za redakce Šafaříkovy v „Č. Č. M." roku 1841. Bojkové zasluhují vedle Huculů největší pozornosti se strany všech, kdo hledají rusínský svéráz v neporušené čistotě (volovský okres Marmaroše). Vahylevič dovede ještě dnes povědět mnohý zajímavý detail z jejich života před 80 lety. Pro poznání zeměpisu, historie, topografie, statistiky a národopisu karpatských Rusínů vykonal ohromný kus práce Holovackyj svými příspěvky do redigovaného Šafaříkem „Čas. Čes. Mus." a to roku 1841—42 „Cestou po halické a uherské Rusi", cestopisem ve formě devíti listů a potom roku 1843 statí „O halické a uherské Rusi". Jsou to prvé cenější práce o Rusínech na obou sklonech Karpat, o jejich vlasti, jejich historii, jejich počtu, jejich životě. Šafařík se zavděčil studiemi Vahyleviče a Holovackého o Rusínech nejen české veřejnosti, nýbrž využil jejich výsledků ve svém „Slovanském národopise" (roku 1842), kde píše mimo jiné o literární ruštině, že to není jazyk všeruský,

nýbrž jen „moskevský, zvláštní rod velkoruského".

Prvým význačnějším spisovatelem, který poznal Rusíny na severních sklonech Karpat z vlastního názoru a zkušenosti, byl Jan Pravoslav Koubek. Pobyl tam od roku 1830 plných šest let. V listě Hankovi ze dne 25. května 1833 píše, že se zabral mezi Rusíny, aby „i těch málo známých dobrých bratří znáti se naučil". V témž listě sděluje Hankovi: „Jazyk Rusínů je nyní předmětem mého hlavnějšího zaměstnání, které pro Čecha má velmi mnoho příjemného do sebe." Koubek upozorňuje na neobyčejnou vzájemnou blízkost řeči české a rusínské a praví: „Pro Čecha pravou to rozkoší jest s Rusínem rozmlouvati." V „Čas. Čes. Musea" 1838 (str. 367) publikoval Koubek rozpravu o překladech královédvorského rukopisu na jiné slovanské jazyky, mezi jiným i na rusínský jazyk. O překlad se pokusili dva členové jmenované už „rusínské trojice" a to Markian Ruslan Šaškevič, jehož překlad zůstal nedokončen a po něm Ivan Vahylevič, o kterém sděluje Koubek, že „pracuje na rusínském slovníku a sbírá rusínské písně". Koubek chválí Vahylevičův rusínský překlad královédvorského rukopisu: „Vahylevičův překlad na rusínském nářečí tím jest důležitějším a zajímavějším pro nás Čechy, čím více nás ono svou podobností i příbuzností s češtinou překvapiti musí. Nebo jestliže nářečí maloruské vůbec s naší mateřštinou hojně i důrazně souhlasí, to tím více jeho varietas červenoruská svou shodou, ba začasté totožností zvuku i významu slov červenoru-

ských s naší češtinou nade všecky sestry slovanské se vyznamenává."

Nápadnou blízkost češtiny a karpatské rusínštiny také na jižních sklonech Karpat mohli a mohou pozorovat všichni Čechové, kteří tam od roku 1919 buď působí anebo tam občas zajedou. O slovenštině a rusínštině rozumí se to téměř samo sebou. Vždyť karpatská rusínština sousedí, vlastně se prolíná na značné linii od Spiša až po Užhorod se slovenštinou. Co je na severní straně Karpat, totéž je na sklonech jižních. Karpatské území tvoří nejen fysicko-geografickou, nýbrž také antropogeografickou jednotku. Po obou stranách Karpat bydlí též Lemkové, Bojkové a Huculové. Příroda i lidé jsou po obou stranách kordonu, který tvoří státní hranice mezi námi a Haličí, stejní. Tedy také jazyk.

A ještě na jeden moment upozornil Koubek roku 1838 při Vahylevičově překladu Rukopisu, když napsal: „Neméně důležitým bude rusínský překlad pro Rusy, jelikož jich mluva nejbližší jest odnohou maloruštiny. Ale Vahylevičův červenorusínský překlad netoliko Rusům (jakož nás slovutní Nadvolžané o tom ujišťovali), leč i ostatním Slovanům velmi vhod bude, jimžto mimo několikera červenoruských písní málo co jiného v tom podnářečí známo jest." Koubek otiskl na konci rozpravy ukázky překladu Šaškevičova i Vahylevičova na důkaz „bohatství, hebkosti červenoruského podnářečí i jeho znamenité podobnosti s češtinou".

Tento názor Koubkův o samostatnosti rusínského národa a o krásách jeho jazyka je tím zajímavější, že Koubek byl výtečným znalcem ruské literatury a zejména ctitelem ruských byronistů Lermontova a Puškina, z jehož prací také překládal.

K tomuto tematu se vrátil Koubek v přednášce „O panslavismu", kterou četl v české společnosti vědecké, a která potom vyšla v Havlíčkově „České Včele" roku 1847 (zůstala tam nedokončena). Koubek uvádí v široce založené své rozpravě, že „Rusíni mají Bohdana Chmelnického, který se poddal (1654) se svým synem Jiřím a s národem maloruským pod moc carů moskevských", vzpomíná že „jazyk maloruský byl ode dávna jazykem diplomatickým, že maloruština byla dříve vzdělána, dříve v písemní jazyk upravena a protož v úřadech užívána", líčí potom, jak „maloruský jazyk, nemoha odolati jinošské síle literatury a řeči polské, ustupoval napořád ze zámků, z palácův a ze dvorův šlechty k maloměšťanům a ke kněžím ruským, až se konečně octnul v chatrči selské" a srovnává osud Rusínů s osudem Čechů: „Naše řeč a literatura česká lezla tím samým zpátečním chodem račím jako maloruská, i ona též se octla v domě maloměstském a v chalupě vesnické." Také v této řeči „O panslavismu" uvádí Koubek, že „jazyk maloruský je českému velmi blízký", staví proti sobě „Rusína a Rusa" jako příslušníky dvou příbuzných, ale samostatných národů a končí slovy, která možno nazvati prorockými: „Národ maloruský nejprve sám sebe opustil a proto

i od jiných opuštěn byl. Národ maloruský, tento ke vzájemnosti slovanské nejschopnější a jako zrozený a vychovaný v ní národ sešel v Polsku na chlopy a v Rusích na chacholy, an se zde i tam šlechtici i měšťané své národnosti zpronevěřili. Národ maloruský může se však někdy státi důležitým Slovanstva faktorem."

Koubek se vrátil k této otázce ještě v červnu roku 1850 ve stati „Přehled statisticko-politický hlavnějších jazykův a národův evropských, zvláště slovanských", otištěné ve „Slovanu" Karla Havlíčka. Koubek upozorňuje zase na „znamenitý rozdíl mezi velko- a maloruštinou", dělí od sebe „velkoruský jazyk" od „maloruštiny", uvádí „tři daleko a široko rozsáhlé jazyky slovanské: ruský, rusínský a polský", poukazuje na statistiku, že „odloučíme-li od Velkorusů asi 13 milionů Rusínů, podrobených vládě rakouské a vládě imperatora (ruského), napočteme 41 milionů Rusů, to jest Velkorusů" a líčí situaci rusínského jazyka slovy, která ještě dnes, a zvláště dnes zasluhují, aby byla opakována všem, kdo jsou hluší a slepí k duševnímu životu celých národů:

„Považíme-li (píše Koubek 1850 v orgánu Havlíčkově), že velkoruština nemá a nesmí a nemůže míti žádného soupeře a protivníka v maloruštině ani ve školách, ani v kancelářích, ani ve vojště, ano že maloruština v imperii rossijské, ba i v samém srdci svém, ve staroslavném Kyjevě a na jeho školách vysokých svatého Vladimíra, knížete apoštolům rovného, nikoli není jazykem

apoštolující literatury, ale že jest a ostává jazykem chacholů, černi lidu, totiž lidu prostého, tím lépe nahlídneme, že velkoruský jazyk je opravdu ohromným orgánem ruské centralisační soustavy, a že ten jazyk jak maloruštinu, tak i polštinu v Rusích z dlouha, ale důsledně v užší a těsnější hranice, čím dále tím silněji svírati a odstrkovati bude. Každý zajisté vzdělaný Čech jest pro vzájemnost blízkou nářečí maloruského s českým přirozeným přítelem a milovníkem jazyka maloruského, jenžto o celou polovici jest nám Čechům srozumitelnějším nežli velkoruština, která čudským vokalismem tolik nabobtěla a oduřalosti nabyla, ale tato naše česká láska k maloruštině nepodvádí naše slovanské srdce tou marnou nadějí, že maloruština bude v ruské říši moci dosíci příznivější a skvělejší budoucnosti. Nemluvím již o překážkách z vládního jazyka povstávajících. Národ maloruský pokládá sám svůj jazyk za selský, velkoruský nazývaje panským. Cokoli knih dosud po malorusku bylo v Rusích vydáno (to jest do roku 1850), od humoristicky a dovtipně zkozačené Aeneidy Kotlarevského až do nynějších časů, na to v Rusi žádný nehledí jako na uhelný kámen zvláštní literatury, která by snad měla býti začátkem jakéhosi převratu v duchovním živobytí Rusínův, to vše se považuje toliko za diletantismus a za kratochvilnou zábavu. Literatura velkoruská počítá přemnoho spisovatelů rodu rusínského, kteří tím

správnějším a čistějším jazykem píší, čím více se námitek vzhledem maloruských boeotismův obávají, pečujíce ústně i písemně o své velkoruštinou zakryté incognito, ne documenta darent, qua sint origine nati. Velkoruština jest v očích Rusínů carských athenštinou, jejížto důkladná vědomost jest stupněm ke všem důstojenstvím (činům) a k ordenům po peru i po meči. Jest nevyhnutelnou výminkou každého, kdož spisovatelstvím chce si jakého jména dobýti aneb na universitách co mentor mládeže slovo živé a samospasitelné nauky pod dohledem kuratora a rektora, od vlády ustanovených, veřejně hlásati. Nedočká-li se maloruština v Haliči a v severních Uhřích utěšenějšího a bujnějšího rozkvětu, nebudeme si ovšem moci slibovati mnoho prospěchu pro veškerou maloruštinu."

V těchto slovech Koubkových je uložena celá podstata jazykového boje, který se svádí v Podkarpatské Rusi mezi přicestovalými stoupenci a hlasateli literární velkoruštiny a mezi autochtony, pěstujícími rusínský (resp. maloruský) mateřský jazyk.

Stejného názoru jako Koubek byl před rokem 1848 také Karel Vladislav Zap a sám Karel Havlíček Borovský. Jak vidět, jsou zbudovány základy naší rusínské národnostní a jazykové politiky nerozborně. Na této skutečnosti nezmění nic několik naivních českých a slovenských politiků a publicistů, kteří se domnívají, že tvoříme na jihu Karpat nějakou novou národnost a řeč.

Rusíni a Karel Havlíček.

Na své cestě do Ruska zastavil se Karel Havlíček v listopadu a v prosinci 1842 ve Lvově. Byl tam hostem u spisovatele Karla Vladislava Zapa a jeho paní Honoraty. Zap byl druhým po Koubkovi českým významným literátem, který poznal rusínský lid na severu Karpat z vlastní zkušenosti. Vypravuje o tom poutavě ve svém díle „Cesty a procházky po halické zemi“ (v Praze 1844). Zap píše s opravdovou láskou o haličských Rusínech, zvláště o svérázných Huculech, zasahujících z jihovýchodního cípu Haliče také do naší Podkarpatské Rusi až po obec Trebušany na horní Tise. Také Zap upozorňuje na jazykovou blízkost češtiny, slovenštiny a rusínštiny: „Není-li pravda, že mezi národem česko-slovenským a maloruským podkarpatských krajů veliké jest příbuzenství?“ Ale příbuznost pozoruje Zap také jinde. „Položení, země, jazyk, tělesná soustava, některé obyčeje, průpovídky“ — to všechno sbližuje Čechy, Slováky a Rusíny neobyčejně. Také Zapova žena Honorata byla činna literárně. Malovala obrázky z malebného Pokutí, ze života jeho huculských obyvatel. V „České Včele“, redigované Havlíčkem, uveřejnila roku 1846 „Obrazy ze života Rusínů nad-Prutských“. Není bez zajímavosti připomenout, že současně psala v „České Včele“ Božena Němcová své „Obrazy z okolí Domažlického“. Názory Zapovy o Rusínech jsou tím závažnější, že Zap odejel do Lvova v listopadu 1836 (vrátil se v dubnu 1845) jako polonofil, nadšený vším, co bylo polské a

dívající se skepticky na všechno, co odporovalo polským snahám. A mezi Poláky a Rusíny bylo tehdy — a je dosud — mnoho, co ohrožovalo klidný vývoj národního života haličských Rusínů. Zapovy „Cesty a procházky" z roku 1844 však ukázaly, že jejich autor dovede být spravedlivým na obě strany a že najde pro Rusíny slova někdy až vroucně zanícená. Zapovy „Cesty a procházky" možno v jistém smyslu nazvati pendantem k Havlíčkovým „Obrazům z Rus". Škoda, že je znají u nás tak málo.

Na své nucené zastávce v listopadu a prosinci 1842 ve Lvově seznámil se tam Karel Havlíček s historikem starého haličsko-volyňského státu (12.—14. stol.) Zubrickým a s Jakubem Holovackým, rusínským teologem, básníkem a folkloristou, který poučoval Havlíčka o rusínské lidové poesii. Ve Lvově učil se tehdy Havlíček prakticky rusínsky.

Za svého pobytu na Rusi poznal Havlíček celý slovanský východ, jak ho nepoznal před ním z Čechů nikdo. Proto jsou také jeho názory o rusínské (resp. maloruské) národnosti a řeči pro nás nejen zajímavé, nýbrž také závazné, opakujeme-li stále, že Havlíček je dosud a bude dlouho nedocenitelným naším učitelem.

Už ve svých „Obrazech z Rus" naráží Havlíček na tuto otázku. V kapitole „Cizozemci v Rusích" vystupují „Rusíni a Bělorusi", píše se tam o výstavnosti vesnic „ve Velkorusku a na Ukrajině", mluví se tam o otázce, jak „řeč běloruská velmi se od velkoruské liší" a jak „teď v Kyjevě

ruština, maloruština a polština tak se pomíchaly, že se tam mluví řeč, kozel ví, jaká".

Ale v celé šíři rozvinul Havlíček rusínskou (resp. maloruskou) otázku ve známém článku „Slovan a Čech" roku 1846 v „Pražských Novinách". Havlíčkova diagnosa polsko-ruského sporu o Ukrajinu je dnes tak správná, jak byla roku 1846. Havlíček píše:

„Přistupuji k nejdůležitější části svého pojednání, k té okolnosti, která vlastně rozhoduje o celé budoucnosti myšlenky Slovanstva. Je to poměr Rusů, Malorusů a Poláků mezi sebou. Přehlédněme v krátkosti dějiny velikého slovanského východu a osudy těchto tří velikých slovanských národů a uvidíme, jak jeden po druhém snažil se o primát, o hegemonii nad ostatními dvěma. Napřed vládl Kyjev a Malorus, tam se utvořila první mohutná říše, a zdálo se, že i Polsko i ostatní nynější Rus do říše té vtaženy budou. Brzy však klesla říše Velikého Vladimíra a s ní upadly vyhlídky na samostatnost národu maloruského. Nyní počaly vznikati současně národ polský i velkoruský. Napřed, poněvadž centra jejich Krakov a Moskva od sebe vzdáleny byly, jeden o druhého nedbal. Čím více se moc obojích šířila, tím více přicházeli mezi sebou do rozličných poměrů. Ponenáhlu utvořila se taková národní nenávist mezi nimi, že jeden o zkázu druhého usilovati počal, a tak ještě až podnes stojí obě národnosti polská i ruská proti sobě. Vězme, že se vlk s vlkem potýkají a že Malorus mezi nimi beránkem jest.

Poláci sami dříve tak stáli o záhubu Ruska, jako teď naopak. Rozepře a boje mezi národem polským a ruským nemohou se utišiti a zkončiti. Malorus, Ukrajina jest ustavičná kletba, kterou sami nad sebou vyřkli Poláci i Rusové, jest jablko nesvornosti, hozené osudem mezi tyto dva národy, jest příčinou ustavičné nenávisti mezi oběma, pokud jeden zcela pokořen nebude. Poměr, v jaký napřed Polsko a potom Moskva vstoupily k Ukrajině, nikdy tomu nedovolí, aby se přátelsky porovnati mohly. Tak se nad Polskem i Ruskem mstí potlačená svoboda Ukrajiny. V udatné hlavě hetmana Chmelnického vznikla myšlenka osvoboditi národ od vlivu polské šlechty a utvořiti samostatnou maloruskou říši. Ale okolnosti nebyly příznivy. Chmelnický se proto dal pod ochranu Moskvy. Hetman Mazepa chtěl zase použíti okolnosti a založiti svobodnou, zcela samostatnou říši maloruskou, ale Petr Veliký zvítězil a Kateřina II. zničila poslední jiskru svobody maloruské. Tak zhasl národ statečný, maje z jedné strany Poláky, z druhé Moskvany za pány a počal býti jenom nejnižší lůzou ve své vlasti, chráněné dlouho krví vlastních předků. Strašné, bohatýrské dumky a písně budou věčně hlásat světu nešťastné osudy národu maloruského. Duch národu maloruského pohřbili Poláci a Rusové, ale o veliké tělo počali se děliti, a jak obyčejně bývá při dělení, počali se svářit a podnes se ještě neporov-

nali. Oba dva národy, Rusové i Poláci, vydávají maloruský jazyk (který ostatně i od ruštiny i od polštiny tak vzdálen jest, jako na př. čeština od polštiny) za nářečí svého jazyka. Malorusové nenávidí i Moskala (Kacapa) i Poláka (Lacha) a liší se od obou dle všech svých vlastností značně a podstatně. Obyvatelstvo východní Haliče jsou Rusíni (Malorusové) a dohromady s uherskými na počet tři miliony obnáší. To jsou jediní Malorusové, nestojící pod vlivem národnosti velkoruské. Národnost jejich nikterak uznávána, tím méně podporována a vzdělávána nebyla. Kdyby se národnost jejich uznala, pojistila a podporovala a na základě historie maloruské i nářečí maloruského vzdělávala, tito z ohledu národnosti svobodní a samostatní Rusínové stali by se přirozeným během hlavní antagonisté Velkorusů a naopak by i veliká část ostatních Malorusů s těmito sympatisovala."

Havlíčkova slova z roku 1846 jsou nejen zajímavou historickou retrospektivou, která je dnes akutnější než kdy jindy, poněvadž Polsko a sovětské Rusko zápasí mezi sebou opět na život a na smrt o primát nad Ukrajinou. Havlíčkova slova jsou také nejpádnější odpovědí různým českým i slovenským publicistům a politikům, kteří se domnívají, že tvoříme v Podkarpatské Rusi nějakou novou národnost a novou řeč, když plníme jen odkaz Havlíčkův, který káže uznat, pojistit a pod-

porovat národnost Rusínů a vzdělat ji „na základě historie maloruské i nářečí maloruského".

Opravdu havlíčkovským sarkasmem působí však odpověď, kterou daly Havlíčkovy „Národní Noviny" 19. prosince 1848, podle všeho Havlíček sám některým tehdejším odpůrcům samostatnosti rusínské národnosti a rusínské řeči. Jako dnes „Národní Listy", „České Slovo" a „Národní Politika" a na Slovensku „Národnie Noviny" (v Turč. sv. Martině), tak vystoupily některé české listy na podzim roku 1848 proti Rusínům a jejich národním snahám. „Ranní List", který vydával J. Pospíšil a redigovali V. Svoboda a Fr. Girgl, přinesl 23. a 24. listopadu 1848 stať „Poláci a Rusíni", podepsanou značkou -y-. Její autor je fanatický polonofil. Ujímá se Poláků a chce „poškvrněné u nás jméno Poláků očistit". Proto píše urážlivě o Rusínech a o jejich obrození pod hřejivými paprsky březnové revoluce roku 1848. „Ranní List" píše: „Velká část našinců hrstku nedo-uků, kteří se národem rusínským nazvali, národem býti uznala a u všelikém počínání schvaluje. V stavu úplné nevědomosti a tuposti nacházeli se Rusíné, když památní dnové březnoví Evropu svobodou překvapili. Stadion, by svobodomyslným tendencím Poláků dokona půdu podkopal, stvořil nový, posud neznaný národ, totiž rusínský. Podivuhodná věc, že nikdo z Rusínů před březnem roku 1848 na to nepomyslil, národ svůj k životu probudit, že rusínské duchovenstvo i rusínskou původní literaturu vysedět hodlá. Mnoho se u nás v nejnovější době o národu rusínském namluvilo, nikomu však nenapadlo tázati se, zdali jakého národu rusínského

vskutku stává.“ V dalším mluví autor o hrstce rusínských popů, o rusínském zpátečnictví, které prý „nevydrží boje s obrovským duchem polským“ a zmiňuje se o Petici Rusínů z 28. října 1848, kterou prý „mnozí Čechové s radostí, ba skoro s jásáním uvítali“, ač očerňuje Poláky. V čísle ze dne 1. prosince 1848 má „Ranní List“ opět úvodník, hanobící (s polského hlediska) snahy Rusínů o národnost a řeč. A zase mluví o Petici Rusínů z 28. října: „S opovržením četli jsme onu hanu několika přemrštěnců, ježto chtí zbrkle improvisovat národnost rusínskou, ač jí de facto od mnoha věků nestává více.“

Stejným tónem psala „Lípa Slovanská“ (red. Dr. Podlipský a J. Slavomil Váňa) dne 30. listopadu 1848 v dopise ze Lvova, kde podána hrubá charakteristika současných rusínských pracovníků na poli národního obrození.

Dnešní odpůrci rusínské národnosti a rusínské řeči nejsou o nic chytřejší, než byli jejich předchůdcové roku 1848. A proto jsou slova Havlíčkových „Národních Novin“ (podle slohu Havlíčka samého) z 19. prosince 1848 jako šita na oboje: „Ke konci článku tohoto nemůžeme ještě zatajiti přání, aby i krajané naši vůbec uznali a ocenili bratrské blížení se k nám národu rusínského, čemuž arci některé články nedávno v „Ranním Listu“, jakož i jiné v „Lípě Slovanské“ umístěné přímo odporují. My se aspoň nemůžeme dost nadiviti ne-li zlomyslnosti aspoň hrubé nevědomosti lidí domnívajících se, že dovedou jedním tahem péra svého zahladiti ná-

rod, který v Evropě 15 milionů a jen v samém soustátí rakouském až ke třem milionům duší počítá. Pánové. Co se nepodařilo nejhrubšímu násilí posavadních potlačitelů národu tohoto, trvavšímu skoro pět století, toho bohdá ani vaše husí brka, byť i co nejostřeji přiříznutá, nedovedou. Pro Čecha ale zůstane snažení takové již proto největší hanbou, poněvadž ještě všichni dobře pamatujeme, jak jsme z toho samého stavu sotva vybředli, z kterého se národ rusínský nyní propravuje, a že by nám spíše slušelo v tomto snažení jeho pomocné ruky mu podati, nežli u spolčení s nepřátely jeho hanu naň kydati a jsoucnost jeho rovnými důvody upírati, jakými jsoucnost naši ještě nedávno upírali Němci. Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou.“ Tento havlíčkovský dodatek v „Národních Novinách“ k dopisu ze Lvova odpovídá bryskně také dnešním odpůrcům rusínského národa a jeho řeči.

Stejnou směrnici zachovává Karel Havlíček ve stati „Slovanská politika“, uveřejněné ve „Slovanu“ v červenci 1850. „Není žádné jednotvárnosti ani v náboženském, ani v politickém, ani v literaturním ohledu zapotřebí k slovanské jednotě a vzájemnosti, nýbrž jenom společné podpory proti společným nepřátelům“ — píše Havlíček ve „Slovanu“ a pokračuje: „Tak jest ještě vždy možná utvořiti z rusínského nářečí sa-

mostatnou literaturu a národnost, čímž by ovšem ruský kmen velikou újmu utrpěl a zcela jiného postavení jak k ostatním Slovanům tak i k celé Evropě nabyl."

Jako Koubek a Zap, tak upozorňuje také Havlíček na blízkou jazykovou příbuznost Čechů, Slováků a Rusínů: „S tím samým právem jako Poláci mohli bychom i my Čechové vydávati nářečí rusínské za dialekt našeho jazyka, alespoň každému, kdo češtinu, polštinu i maloruštinu zná, vždycky větší příbuznost maloruštiny (rusínského nářečí) s češtinou než s polštinou do očí padnouti musela. Marné, ba dětinské jsou řeči Poláků o restituci Polsky v prvotních hranicích. Země rusínské na vždy jsou ztraceny pro Poláky. To však Poláci nahlížeti nechtějí a v tom jest dle mého mínění hlavní chyba jejich celé politiky. Jisto je, že Rusíni nemají velikou příchylnost k Velkorusům, pod jejichžto panování nyní přišli. Rusíni jsou v každém ohledu i v jazyku i v obyčejích i v historii samostatný slovanský kmen asi 12 milionů silný, bydlí v jižní části Ruska, v Haliči a v Uhřích, a ačkoli se mezi nimi pod ruskou vládou již nyní silně počíná zakořeňovati literatura a řeč velkoruská, přece ještě posud zachovali upomínky své samostatné literatury. Posud ještě vycházejí v Rusích knihy některé v maloruském jazyku, a v Haliči pěstuje se od roku 1848 velmi horlivě rusínský jazyk, a kdyby okolnosti byly příznivy, bylo by vždy ještě možná, že by se Rusíni jakožto samostatný slovanský kmen mezi ostatní

přidružili, ačkoli se upříti nedá, že již mnoho v tom ohledu promeškáno bylo."

Ke konci svého článku mluví Havlíček o Rusínech jako o „samostatném svobodném slovanském kmenu se všemi historickými upomínkami své minulosti", píše o jejich „samostatnosti literární a národní" a vyslovuje obavu: „Že se Rusíni pod ruskou vládou nikdy nemohou udržeti co samostatný kmen, rozumí se samo sebou."

Havlíčkovy názory o národnosti a řeči Rusínů (resp. Malorusů), o jejich minulosti a jejich výhledech do budoucnosti jsou dnes snad akutnější než byly roku 1850. Dnes rozhoduje se anebo co nejdříve bude se rozhodovat o problémech, které se nás týkají bezprostředně, poněvadž malý zlomek Rusínů je dnes pod naší státní suverenitou. V poměru k těmto Rusínům nemáme práva zaujímati jiné stanovisko, než které nám formulovali všichni naši buditelé, zejména Karel Havlíček Borovský.

Rusíni na Slovanském sjezdě v Praze roku 1848.

Na Slovanský sjezd, který se konal v Praze roku 1848 v červnu, byli pozváni také Rusíni.*) „Jako všichni národové probudil se i tento národ slovanský (Rusíni) k uvědomění národnosti. Letos po-

*) Pěknou monografii o účasti Rusínů na sjezdě a o celém sjezdu s rusínského hlediska napsal Ivan Brik s názvem „Slavjanskij zizd u Prazi 1848 r. i ukrainska sprava" (Lvov 1920, str. 81, separátní otisk z „Zapisok Naukovogo Tovaristva im. Ševčenka", sv. CXXIX.).

vstali mezi Rusíny mužové, jenž svatosvatě si předevzali, že o zachování rusínské národnosti pracovati budou. Utvořili ve Lvově Radu rusínskou a počali hned časopis v jazyku vydávati" — tak charakterisoval „Ranní List" 2. listopadu r. 1848 obrodný proces rusínské národnosti a řeči. A v době, kdy delegáti Rusínů byli už v Praze, napsaly Havlíčkovy „Národní Noviny" 3. června 1848: „Národ rusínský, jehož poslancové v naší Praze nyní s druhými Slovany se radí a rokují, obývá ve východní části Haliče (ve Vladimírsku), sahá přes Karpáty do Uher, nejvíce je ale rozložen po Malé Rusi. Řeč rusínská je české velmi podobna a proto přístupna. Rusíni se již dávněji radovali z naší literatury, a nyní dokazují skutkem, že jsou naši pokrevní bratři." Hned za těmito úvodními řádky následuje v „Národních Novinách" „Provolání k národu rusínskému", podepsané 10. května 1848 Řehořem Jachimovičem, které nejlépe osvětlí, co se tehdy dálo mezi Rusíny na severu Karpat. V „Provolání" se praví, že ve Lvově byl založen spolek Rusínů pod názvem „Rada narodna ruska". „Provolání" říká také, proč se tak stalo: „My Rusíni haličtí náležíme k velikému národu rusínskému, který jedním mluví jazykem a 15 milionů obnáší, jehož půl třetího milionu zemi Haličskou obývá. Tento národ byl druhdy samostatný, vyrovnal se v slávě nejmohutnějším národům v Evropě, měl svůj písemní jazyk, své vlastní zřízení, svá vlastní knížata, slovem, byl v dobrém bytu, zámožný a silný. Nepříznivými osudy a rozličnými politickými neštěstími rozpadl se tento

veliký národ, ztratil svou samostatnost, svá knížata a přišel pod cizí panovníky. Taková neštěstí pohnula časem mnoho možných pánův odstoupit od rusínské víry svých otců, nemluvit mluvou rusínskou a opustit svůj národ. Ale tato změna národnost přeměnit nemohla, a krev rusínská v žilách jejich nepřestala plynout. Národ tak opuštěný stal se závislým od vůle cizí." — Ale po takové smutné době v historii rusínského národa „probudil se nyní i rusínský lev a krásnou prorokuje budoucnost". „Synové tak veliké rusínské rodiny" chtějí nyní za lepších auspicií „zvelebiti národnost svou". Proto byla také založena centrální národní organisace, která má před sebou veliké úkoly. „Citem národnosti opojeni" považují všichni členové této národní organisace za svou svatou povinnost „rozšiřovat a zvelebovat národnost a to dokonalením svého jazyka, uváděním jeho ve školách nižších i vyšších, vydáváním časopisů, rozšiřováním dobrých a užitečných knih v jazyku rusínském a úsilným staráním se o to, aby rusínský jazyk se uplatnil v úřadech". Jen tak může se rusínský národ státi „čestným, osvíceným, svobodným národem".

Provolání k Slovanům a pozvání na Slovanský sjezd do Prahy bylo posláno i Rusínům do Lvova, jejich centrální organisaci národní, kterou byla „Rada narodna ruska" (Rada národní rusínská). Jménem této odpověděli přípravnému výboru do Prahy dne 21. května 1848 Michail Kuziemskij, I. místopředseda a Teodor Leontovič, sekretář Rady. V odpovědi píše „Národní rada rusínská":

„My občané země haličské rusínského štěpu s radostí přijali jsme od Vás pozvání na Slovanský sjezd do Prahy. Snad nejvíc ze všech Slovanů vytrpěli jsme my Rusíni. Nemůžeme se jako ostatní Slované pochlubiti značnou literaturou, naše řeč je zanedbaná. Národ náš byl dosud ve smutné materielní i duševní bídě. Až nyní zasvitlo nám jasné slunko svobody, probudili jsme se k novému životu a začali jsme se zahřívati hřejivou nadějí, že i my nyní po těžkých utrpeních s užitkem povzneseme milovanou naši národnost rusínskou. Tak jako Vy, bratří, chceme i my vyvolávati národní síly a rozvíjeti svobodu a štěstí svého národa. Ale víme dobře, že nedosáhneme tohoto cíle a že se neubráníme okolnostem nám nepřátelským, zůstaneme-li odloučeni od ostatních slovanských národů. Proto chceme se, bratři Slované, i my domluviti s Vámi na důstojném sjezdu pražském a posíláme z naší Rady rusínské vážené členy: Ivana Borisčkeviča, místopředsedu Rady, Grigoria Ginčeviča, doktora bohosloví a Alexeje Zakl'ňského, akademika lvovského, aby se s Vámi poradili o všem, čeho je třeba pro dobro slovanských národů a jak nám třeba pracovati v nynější vážné době našeho národního obrození. Těmto našim zástupcům dáváme plnou moc ve všech záležitostech, neodporujících milé nám vždy národnosti naší. A Vás prosíme, abyste je ochotně přijali a při svých poradách, v nichž jistě zavládne spravedlnost a láska bratrská, o našem osudu přátelsky pojednali. Ve Lvově 21. května 1848."

Na Provolání přípravného výboru Slovanské-

ho sjezdu reagoval z Haliče se strany Rusínů ještě dopisem Ivan Běreckij z Bachurja (via Přemyšl, Dubiecko) dne 20. května 1848. Autor dopisu nevěděl o usnesení „Rady rusínské" ve Lvově, že vyšle ze svého středu delegáty do Prahy a proto se táže úzkostlivě: „Kdo pojede se strany Rusínů haličských na sjezd? Kdo promluví za nás a pro nás slovo přátelské? Sotva kdo z našich bude přítomný na Vašich poradách. V době, kdy všichni národové se těší a radují, jediný toliko Rusín je smutný a neveselý. Rusín ztratil pro pletichy a zlou knížat svých vládu národní svobodu. Až události 13. a 14. března (1848) otřásly celým Rakouskem, volnosti jasné zasvitlo slunko a svými paprsky probudilo všechny národy za sna. Rusíni si založili Národní rusínskou radu. Předsedou Rady je Jachimovič, vladyka v Peremyšlu. Jejími členy jsou rusínští kněží, Stavropigiané a mnoho rusínských světských občanů. Od 15. května vychází týdně „Zorja Galicka". Cíl Rady je, vzdělávati naši národnost na základě čistě rusínském. Chceme se vzdělávati na vlastní národní nivě. Třebas jsme bídní a ubozí, třebas jsme se opozdili za všemi slovanskými bratřími, přece nechceme ztratiti svou samostatnost. Je pravda, že jsme nyní velice slabí, ale či nemáme rodných bratří Slovanů, kteří jsou povinni podati nám pomocnou ruku? Darujte nám po štěpu z Vaší země, my se srdečným díkem je přijmeme, zasadíme na své krásné a úrodné zemi, vypěstujeme v krásný sad a budeme Vám vděčni na věky. Vzpomeňte si na nás ve svých poradách, uznejte nás za své bratry v řadě ostat-

ních. Neboť bůh už tak určil, aby nás bylo pět bratří slovanských."

Obavy Ivana Běreckého, vytrysklé ze zmučené duše, neukázaly se správnými, pokud se týkaly účasti Rusínů na Slovanském sjezdě v Praze v červnu roku 1848. Rusíni na Sjezdu zastoupení měli. A jejich delegáti tvořili s Poláky zvláštní sekci vedle jihoslovanské a československé. Z Ruska byl na sjezdu známý revolucionář Bakunin a z Ukrajiny Hojecki.

Už v „Programu předmětů, o nichž se na slovanském sjezdu rokovati má," který vydal Prozatímní výbor 27. května, bylo vzpomenuto Rusínů, zejména Rusínů v Uhrách, v nynější naší Podkarpatské Rusi. V Programu se praví: „Vyslovujeme se veřejně proti utiskování slovanské národnosti v Uhřích. Všem Slovákům a Rusínům, všem Srbům a Chorvatům musí volno býti použíti občanských svobod nyní nabytých k vyvinování svých národních práv. Slované v Uhřích nesmějí déle zůstati národ od Maďarů potlačený."

Zahájení Slovanského sjezdu bylo 2. června na Žofíně. Rusíni seděli na levé straně sálu. František Palacký zahájil jako starosta sjezdu sjezdové jednání řečí, v níž uvítal srdečně také zástupce Rusínů. Za Rusíny promluvil na slavnostní první schůzi Slovanského sjezdu delegát Rusínské národní rady Ivan Borišekevič: „Co jeden řečník přede mnou o svém národu pravil, že jenom jest na papíře, to bohužel ani nemůžeme říci o svém národu maloruském. Náš národ posud ani na papíře nebyl. Ale nyní i on upomíná o svou národnost a prosí Vás, drazí bratří slo-

vanští, abyste jej přijali do své federace (do spolku slovanských národů). My Rusíni neměli jsme posud stejného podílu s ostatními národy. Ale nyní žádáme, abychom i my byli účastni všech svobod a žádáme, aby pod společnou garancií všech národů slovanských stála samostatnost i svoboda naše. My žádáme, aby byl jeden člověk roveň druhému a jeden národ roveň druhému národu."

Tato zásada byla skutečně uznána celým Slovanským sjezdem, jak to bylo také formulováno v „Provolání I. Sjezdu slovanského v Praze k národům evropejským". Byl to manifest Slovanského sjezdu k evropským národům, obsahující zásady a cíle sjezdu. Byl stylisován na základě návrhů zejména Palackého a Bakunina a volal po „napravení křivd, páchaných proti Srbům, Chorvatům, Slovákům a Rusínům, od uherského ministerstva prostředky nelidskými a násilnými pronásledovaným". Slovanský sjezd obrátil se v tomto Provolání přímo na maďarskou vládu: „Vyzýváme ministerstvo uherské, aby co nejrychleji zrušilo odporné násilnosti proti slovanským kmenům v Uhřích, jmenovitě proti Srbům, Chorvatům, Slovákům a Rusínům, aby pracovalo k tomu, aby jim práva národní, jim příslušná v úplné míře co nejrychleji dána byla." Manifest byl dne 12. června 1848 čten na sjezdu a také přijat.

O Rusínech bylo promluveno také v druhém důležitém aktu, vyšlém ze Slovanského sjezdu a to v „Adresse", která obsahovala žádosti jednotlivých slovanských národů. Adressa mluví o Rusínech, kteří od událostí roku 1848 očekávají

„nový vzkvět své národnosti, svobodné vyvinutí národnosti rusínské ve školách a úřadech a pojištění národnosti“. Usnešení Rusínů na Slovanském sjezdu přítomných týkalo se užívání rusínského jazyka v úřadech, ve školách a v centrální vládě a zněla:

Jazyk rusínský budiž jazykem úředním. Budiž zajištěna svoboda užívání jazyka rusínského v každém jednání s vládou, která v témž jazyku odpovědi udělovati bude. Jazyk rusínský buď zaveden ve školách nižších i vyšších. Na Sněmě se zabezpečuje volnost užívání jazyka rusínského. Slováci a Rusíni uherští žalují na těžké útisky, které se jim dějí od Maďarů, žádajíce:

1. Aby Slováci s uherskými Rusíny uznáni byli od Maďarů za národa v Sněmě rovná práva měli s nimi.

2. Aby měli své národní sjezdy se zvláštním ustavičným slovenským a rusínským výborem, majícím právo a povinnost, bdíti nad národními právy Slováků a Rusínů a ustanovení sjezdu národního vykonávati.

3. Aby si mohli zřídit národní školy (vyšší i nižší). Řeč vyučování nechť je slovenská a rusínská a budiž svoboda vychování národního.

4. Aby stolice řeči slovenské a rusínské na útraty zemské založeny byly.

5. Aby Slovákům a Rusínům nebylo odpíráno právo k zakládání a chování spolků, ježto by měly za cíl napomáhati rozkvětu národního života slovenského neb rusínského, nýbrž aby užívati mohli úplně stejného práva spolčování jako Maďaři.

Třetí akt, který měl dojednati Slovanský sjezd, týkal se vypracování smlouvy mezi národy slovanskými „k pojištění sobě národnosti a národních práv tam, kde jich již požívají, a k vydobytí jich sobě tam, kde jich posavad zbaveni jsou". Ale k formulaci této smlouvy slovanských národů nedošlo pro známé bouře v Praze, kterými byl přerušen Slovanský sjezd a jeho jednání.

Rusíni po obou sklonech Karpat mohli býti spokojeni s výsledky Slovanského sjezdu, konaného v Praze od 2. do 16. června 1848. Sjezd shromáždil duševní elitu zejména českou a slovenskou. Ale sjezd hostil také předáky jiných slovanských národů. A tato elita uznala Rusíny za samostatný národ, ujala se jejich do té doby potlačované řeči a vytýčila požadavky o užívání rusínštiny ve školách, v úřadech, ve veřejnosti i v literatuře, které dnes možno a nutno přijati doslova. Byla-li v letech třicátých 19. století česko-rusínská vzájemnost omezena pouze na styky literární, nabyla tato vzájemnost docela jiných forem v bouřlivých letech 1848 až 1850, forem konkrétních, forem praktických. Je to jistě jedna z nejkrásnějších kapitol v historii našeho obrození, dosud málo osvětlená. Obrození Rusínů na severu a také jihu Karpat v letech 40tých není myslitelno bez značné účasti Čechů. Zájezd Rusínů do Prahy v květnu a v červnu 1848 měl významné následky. Zahájil celou řadu zájezdů dalších. Rusíni jezdili

tehdy do Prahy jako do svého duševního domova. A v Praze byli přijímáni s láskou.

„Vzájemná příchylnost mezi Rusíny a Čechy jest již říkaje zakotvena, ano slyšeli jsme z úst vzdělaného Rusína litujícího, že Rusíni s Čechy nehraničí, poněvadž by za největší štěstí sobě pokládali, býti spolčenu s tak čilým, vzdělaným a spravedlivým národem, jakovým jsou Čechové“ — napsaly Havlíčkovy „Národní Noviny“ 20. ledna 1849 v dopise ze Lvova. Dnes se plně splnila tužba rusínského patriota z roku 1849. Dnes nejen hraničíme s Rusíny na severu Karpat, dnes je část Rusínů našimi státními občany. Ukažme jim, že si dovedeme vážit jejich národnosti a řeči a že splníme vůli těch, kteří nás probudili k národnímu životu. Naše rusínská politika má vzácné tradice. Je na nás, abychom v jejich duchu pracovali dál.

Rusíni na říšském sněmu v Kroměříži.

O intimnějších stycích českých poslanců s rusínskými na říšském sněmu ve Vídni roku 1848 není mnoho zpráv. V debatě o zrušení poddanství chtěl jeden z rusínských poslanců čísti na sněmu svou řeč po německy, jak mu ji kterýsi z poslanců vypracoval. Proti tomu se však ohradil Karel Havlíček, který byl ve Vídni na sněmu nejen poslancem, nýbrž také dopisovatelem „Národních Novin“. O tomto případě sdělují „Národ-

ní Noviny“ 22. srpna 1848: „Karel Havlíček navrhuje v říšském sněmu 19. srpna, aby deputovaný Goj, rolník rusínský z Haliče, chce-li něco o záležitostech poddanstva promluviti, po rusínsku přednášku svou učinil, když po německu nemluví.“

Za to na pokračování tohoto říšského sněmu v Kroměříži na Moravě ve dnech 22. listopadu 1848 až 6. března 1849, kdy byl říšský sněm rozpuštěn, vyvinul se mezi českými a rusínskými poslanci poměr až srdečný. Rusíni byli ve Slovanském klubu poslaneckém, který se utvořil v Kroměříži, a o kterém píší Havlíčkovy „Národní Noviny“ (sám Havlíček, sněmovní zpravodaj) dne 26. listopadu 1848, že „sněmovníci mezi sebou mají schůzky rozličných stran, a že zvláště Slované, totiž Čechové, Moravané, Rusíni a Slovinci sestavují se nyní ve zvláštní sbor (klub), který přislibuje mnoho dobrého, a podaří-li se, jistě může lehce celým sněmem jakožto nejsilnější sbor hýbati“. Brzy na to, dne 28. listopadu sdělují „Národní Noviny“ z Kroměříže: „Klub slovanský sestává již nyní ze 100 údů. Všichni Rusíni, věrní Moravané a Slovinci jsou v něm. Slovanský klub najal si pro své schůzky velmi pěkné lokály u Primasů. Na stanovách se již pracuje. Zkrátka jest úmysl, pevný falanx tvořiti.“ Dne 29. listopadu píše Havlíček v „Národních Novinách“: „Jmenovitě se tvoří nyní veliká nová strana slovanská a zvláštní výbor, do kterého Čechové, Moravané, Rusíni a Jihoslované po třech údech vyvolili, rokuje o urovnání záležitostí všech rakouských Slovanů a o utvoření programu po-

litiky slovanské strany sněmu. Většina polských poslanců vždy bude proti slovanské politice. Tito pánové nemohou nikdy zapomenout, že někdy panovali nad Rusíny a Litvíny a ustavičné sny mají o bývalém aristokratickém 20milionovém Polsku, které nikdy již možné není. Mnoho času uplyne, než si zvyknou Poláci, považovati jen tu zem za svoji, která od Poláků obydlena je." V témž čísle podávají „Národní Noviny" zprávu o deputaci „srbské vojvodoviny", která přišla do Kroměříže s návrhem na úpravu poměrů v Uhrách: „Srbové vyslovují své mínění v ten smysl, aby Uhersko na pět částí rozděleno bylo podle národností: slovensko-rusínskou, maďarskou, srbsko-chorvatskou, rumunskou a německou, každá se zvláštním sněmem." Zajímavá je tato zpráva „Národních Novin" proto, že dokumentuje jasně cíle slovanské politiky v Kroměříži roku 1848—9, která nezapomínala ani na Rusíny pod maďarskou vládou.

Také lvovský dopisovatel „Národních Novin" raduje se v čísle ze dne 19. prosince 1848 „z uzavření obapolného jich (to jest Čechů a Rusínů) spolku na sněmu říšském" v Kroměříži.

O úkolech slovanského klubu na kroměřížském sněmu rozepsaly se „Národní Noviny" 20. prosince: „Hned po příchodu našem do Kroměříže jsme o to usilovali, abychom náš klub český rozšířili a tudy působení jeho sesílili a rozmnožili, učinivše z něj všeobecný klub slovanský, ke kterémuž nejbližší naši bratři na Moravě, pak také Rusíni z Haliče a jižní Slované ze Štýrska,

Korutanska, Krajiny, z Istrie a Dalmatska (nikoli však Poláci) přistoupili. Účel tohoto klubu slovanského jest sesíliti a soustřediti sílu a vésti politiku deputovaných slovanských k jednomu cíli a konci, aby rozvětvením sil našich politická síla odpůrců našich nerostla. Bohužel Poláci s námi nedrží."

Rusínští poslanci netěšili se však oblibě a lásce Čechů jenom na sněmovní půdě. Také široká veřejnost jim dávala, kde a jak jen mohla, na jevo, že je má ráda. „Národní Noviny" referují 8. prosince 1848 (z Olomouce) o zájezdu slovanských poslanců kroměřížského sněmu do nedalekého Kojetína mezi zdravý hanácký lid, zvěčněný v té době tužkou a štětcem nezapomenutelného Josefa Manesa. Zpráva zní: „Beseda v Kojetíně slavně se odbyla. Mnoho deputovaných z Kroměříže bylo přítomno, a Dra Braunera Hanáci nejenom ctili hudbou, nýbrž vyzdvihovali jej a nosili. Provozovali se rusínské, polské i srbské tance."

Rusínští poslanci súčastnili se také slavnosti, spojené se známým zájezdem Hanáků na koních (banderium) dne 1. února 1849 z Rataj do Kroměříže, „aby svou úctu a díky sněmu říšskému vzdali" (za zrušení poddanství). Od zámku „táhli Hanáci s hudbou přes město k domu Vrbíkovu, kde slovanský spolek říšských poslanců sezení a porady mívají, aby tam bratry našeho národu a plemene slovanského pozdravili". Několik Hanáků šlo nahoru do sálu, kde byl celý spolek slovanský pohromadě, všichni poslanci, také rusínští a někteří polští. Starosta spolku František

Palacký přijal deputaci. Po vzájemném oslovení provolal Palacký slávu Hanákům. Celé shromáždění opakovalo „sláva Hanákům". Na to se připíjelo všem kmenům slovanským, také rusínskému a polskému. Z poslanců promluvil jeden Rusín a Polák.

Ale všechny tyto detaily kroměřížského sněmu, pokud se týkají česko-rusínského poměru, jsou nepatrné u srovnání s mohutnými projevy, které učinili v Kroměříži představitelé Čechů o národnosti a řeči Rusínů. Tyto projevy přecházejí z publikace do publikace a tradují se zkomoleně a bez osvětlení prostředí, v kterém vznikly a se projevily.

Památné výroky Palackého a Riegra nebyly proneseny ve sněmovním plénu, jak se obyčejně tvrdívá, nýbrž v ústavním, čili jak se tehdy říkalo konstitučním výboru, který projednával návrh konstituce rakouské říše.

Stalo se tak poprvé ve schůzi ústavního výboru dne 23. února 1849. V předešlé schůzi dovolil si polský poslanec Ziemialkowsky, který o sobě tvrdil, že je „čistým Rusínem", několik neomaleností na adresu Rusínů, jejich národnosti a řeči. Tento útok odrazil bryskně František Palacký:

„Podivil jsem se a dotklo se mne nemile, když Ziemialkowsky řekl, že národ Rusínů (das Volk der Ruthenen) byl minulého roku vynalezen. Jsou to Malorusové, jichžto žije v Rusku přes 10 milionů. Rusíni jsou zvláštní národ

(ein eigenes Volk), který teprve loňského roku byl emancipován, a to snad rozuměl Ziemialkowsky vynalezením. Tento národ (Volk) dosud byl utiskován od vlády a od Poláků. Nyní bohdá rozvine své značné schopnosti, bude dělati rychlé pokroky a bude míti účast v dobrodiní západoevropské vzdělanosti."

Ziemialkowsky vytkl na to Palackému, že chce rusínskou otázku pozvednouti na problém evropského významu.

Ve schůzi ústavního výboru dne 24. února 1849 vystoupil na obranu Rusínů Rieger. Mluvil konkretně a stejně bryskně jako Palacký den před tím:

„Jsem nucen vysloviti se rozhodně proti naprosto nesprávné řeči poslance Ziemialkowského, pokud totiž popírá samostatnou národnost Rusínů (die eigene Nationalität der Ruthenen). Považuji Rusíny za samostatný národ (eine selbständige Nation). Znám Halič z vlastní zkušenosti, znám také jeho literaturu. Rusínská řeč má dvojí literaturu, jednu latinským, druhou řeckým písmem. Obě nejsou zvlášť bohaté (mluví se o roku 1849), ale je to přece samostatná literatura (eine eigene Literatur). Tři miliony Rusínů žije v Haliči, 13 milionů v Rusku. Národ (ein Volk), čítající 16 milionů, nezahyne. Takový národ (Volk) se nedá popřít (hinwegleugnen), nedá se jen tak smazat s mapy. Tisková svoboda uplatní úplně rusínský element (das ruthenische Element). Rusínská literatura dýše svobodou. Tento kmen vstupuje do řady ostatních slovanských kmenů.

Mluvil jsem s Rusy. Také oni popírají z důvodů, ne zvlášť silně založených, rusínský element. Pro ně je všechno ruské — Halič je pro ně ruská, také Uhry jsou pro ně ruské. Rusíni neměli dosud ani šlechty ani měšťanstva. Měšťané a sedláci se u nich ještě neuplatnili. Ale nepovažujte proto rusínský element za nezpůsobilý ke vzdělání. Smáli se mnozí, když před 14—15 roky Jungmann a jiní se začali zabývati českou literaturou. A přece můžeme dnes založit famosní českou universitu a jednat v této řeči o všech odvětvích vědy. Totéž se ukáže brzy u Rusínů. Mějte v úctě nacionální snahy tohoto národa, dosud jak od Poláků tak od Rusů pronásledovaného, k samostatné existenci povolaného národa."

O Rusínech promluvil Rieger ještě ve schůzi ústavního výboru dne 28. února 1849, když se jednalo o Rusínech v Bukovině. „Je třeba uznat Rusíny za národ a chránit je také v Bukovině" — prohlásil tehdy Rieger.

Takové jsou doslovné projevy dvou nejvýznačnějších českých politiků Palackého a Riegra na kroměřížském sněmu v únoru roku 1849. Co by dnes řekli Palacký a Rieger, kdyby slyšeli a četli projevy některých českých i slovenských publicistů a politiků, upírajících Rusínům právo na samostatný národní a jazykový život? Kolik takových Ziemiałkowských běhá ještě dnes po vlastech československých, kolik se jich narozčiluje nad naší dosavadní národnostní a jazykovou politikou v Podkarpatské Rusi a kolik se jich

bezdůvodně dovolává našich buditelů pro své zlomyslné a negramotné útoky na dosavadní správu Podkarpatské Rusi, jako by se tam tvořil nějaký nový, dosud neexistující národ a jazyk a jako by taková politika odporovala zásadám, zděděným z doby našeho vlastního obrození.

Česko-rusínská vzájemnost.

Jeden z historiků rusínského národa napsal, že v době národního obrození brali si Rusíni Čechy za vzor. Bylo to ve třicátých letech 19. stol., kdy začalo v Haliči skutečné obrození rusínského národa, vzbuzené týmiž příčinami a motivy jako u druhých národů. Tehdy pronikly do Haliče jednak myšlenky západoevropského romantismu, jednak ideje československých národních buditelů, Dobrovského, Šafaříka, Kollára a Čelakovského. „Ti měli už veliký vliv na naše obrození" — píše citovaný historik rusínského národa a pokračuje: „I naši první haličtí zvěstovatelé obrození rusínského národa Markijan Šaškevič, Jakub Holovackyj a Ivan Vahylevič téměř přímo vyrostli v ovzduší těch nových idejí slovanského obrození, které zavívaly tehdy z Čech a Slovenska do celého Slovanstva."

Tato ideová a kulturní vzájemnost let třicátých a čtyřicátých 19. stol. změnila se v bouřlivých letech 1848—1850. Slovanský sjezd v Praze

za účasti rusínských delegátů a součinnost Rusínů a Čechů na říšském sněmu v Kroměříži ukázala tolik styčných bodů mezi oběma národy, že vznikla srdečná vzájemnost, o které snili naši nejlepší lidé, Havlíček, Palacký, Rieger.

V jakých konkretních formách projevila se česko-rusínská vzájemnost, o tom přinesly cenný doklad Havlíčkovy „Národní Noviny" 19. prosince 1848 v dopise ze Lvova.

Za neomylný znak pravé vzájemnosti — píše lvovský dopisovatel Havlíčkova listu — jednoho národa s druhým považujeme hlavně to, když národové takoví obapolnou lásku a příchylnost svou nejen slovy, nýbrž skutky ukazují, když jeden s druhým společně se radí, společně jedná, zvláště tenkráte, když jeden všecko to, co u druhého prospěšného a dobrého vidí, i sám následuje. Kdekoli mezi dvěma národy takového poměru stává, s dobrým prospěchem obou nikoli se nemine. Takovým vzájemným na sebe působením musí oba páska obapolné lásky vždy úžeji spojovat. Neomylné důkazy takové vzájemnosti spatřujeme dnešního času mezi Čechy a Rusíny, což nejen z uzavření obapolného jich spolku na sněmu říšském (v Kroměříži), nýbrž i zvláště z těchto úkazů vysvítá:

1. Rusíni sobě zřídili Matici rusínskou k vydávání kněh v jazyku národním, pozbuzeni byvše k tomu hlavně tím, že viděli blahočinné působení Matice české k povznešení literatury české. Při tom přijali vůbec všecka pravidla česká.

2. Sjezd slovanský od Čechů do Prahy vypsaný vzbudil v jednom z činných údů jeho, v

Janu Borisčkevičovi šťastnou myšlenku, svolati do Lvova sjezd učených Rusínů k podnesení literatury jejich a k podělení práce u spisování knih školních, jichžto rychlá nastala potřeba chystaným uvedením jazyka národního až potud zanedbaného do nižších i vyšších škol. A vskutku byl sjezd tento šťastnější nad předchůdce svého v Praze. Pokojného ukončení bylo mu popřáno a výsledky usnešení jeho pro národ rusínský neocenitenými zůstanou.

3. Avšak i ve spisování právě zmíněných kněh školních obrali si bratří Rusíni nejvíce knihy od naší Matice vydané i o rozličných naukách pojednávající za vzor, zvláště ale snaží se, pokud se to se zvláštnostmi nářečí srovnává, podržeti názvosloví vědecké kněh našich, čímž neomylně veliký zisk pro oba naše národy vyplyne, poněvadž plody literární obou jich v zemích našich vzájemně srozumitelnějšími se stanou.

4. Konečně až i v obecenský život sahá vzájemnost tato mezi Rusíny a Čechy. Tak kanovník a školastik Kuziemský, navrátiv se nedávno z poslanství svého ke dvoru císařskému (do Olomouce), odkudž i Prahu byl navštívil, tak zvláštní obliby na městě tomto nalezl, že veřejně projevil přání, že by mnohé tamnější ústavy i u Rusínů zavésti si přál. Tak se mu česká škola dra Amerlinga téměř zalíbila, že se vyslovil, kdyby tomu skrovné jich prostředky dovolily, že by hned dva mladé Rusíny do Prahy poslal, aby se v methodě školy této vycvičili. Pražskou měšťanskou besedu vychválil Rusínům tak, že

se ihned na tom usnesli, cos podobného u sebe zavésti, byť i z počátku přiměřeně síle jejich všecko jen skromněji vypadlo. Zvláště chválil školastik vlastenecké smýšlení měšťanů pražských, řka, že uveden byv do Besedy a nemaje sběhlosti v řeči české jazykem německým je oslovil, načež ale že byl požádán, aby jako Rusín mezi Slovany jen po rusínsku s nimi rozmlouval.

K tomuto dopisu ze Lvova připsal patrně Havlíček sám dodatek, který je třeba opakovati ne jednou, nýbrž stokráte všem, kteří neuznávají rusínské národnosti a řeči: „Ke konci článku tohoto nemůžeme ještě zatajiti přání, aby i krajané naši vůbec uznali a ocenili bratrské blížení se k nám národu rusínského, čemuž arci některé články nedávno v „Ranním Listu“, jakož i jiné v „Lípě Slovanské“ umístěné přímo odporují. My se aspoň nemůžeme dost nadiviti ne-li zlomyslnosti aspoň hrubé nevědomosti lidí domnívajících se, že dovedou jedním tahem péra svého zahladiti národ, který v Evropě 15 milionů a jen v samém soustátí rakouském až ke třem milionům duší počítá. Pánové. Co se nepodařilo nejhrubšímu násilí posavadních potlačitelů národu tohoto, trvavšímu skoro pět století, toho bohdá ani vaše husí brka, byť i co nejostřeji přiříznuta, nedovedou. Pro Čecha ale zůstane snažení takové již proto největší hanbou, poněvadž ještě všickni dobře pamatujeme, jak jsme z tohoto samého stavu sotva vybředli, z kterého se národ rusínský nyní propravuje, a že by nám spíše slušelo v tomto snažení jeho pomocné ruky mu podati, nežli u spol-

čení s nepřátely jeho hanu naň kydati a jsoucnost jeho rovnými důvody upírati, jakými jsoucnost naši ještě nedávno upírali Němci. Sám svobody kdo hoden, svobodu zná vážiti každou."

Stejně zajímavý pro česko-rusínskou vzájemnost je lvovský dopis Havlíčkových „Národních Novin" dne 23. ledna 1849. Mezi národy slovanskými k novému životu rokem 1848 probuzenými jsou Čechové a Rusíni podivuhodnou podobností osudu spřízněni. V době nedávno uplynulé obě národnosti, česká i rusínská, nad hrobem se kotácely. Původem úpadku obou národů jest zlopověstná společnost Jezuitů, onen upír každé jí odporné vzdělanosti a osvěty. Pronásledování husitismu v Čechách a na Moravě a vyznání řeckého v Haliči způsobilo mnoho bouří a uvalilo na oba národy velké neštěstí, ano, málem by byli zanikli, tu poněmčením, tam popolštěním. Následovala ztráta samostatnosti politické a s touto ztrátou sloučila se ochablost duševní jezuitismem zplozená. Vestfálským mírem roku 1648 byla národu českému všeliká možnost odejmuta, z otroctví se vybaviti. Téhož roku bojoval Rusín Chmelnický pro samostatnost rusínskou, ale namáhání jeho bylo i při vítězství bez účinku. Že Čechové v národním ohledu docela neklesli, stalo se probuzením ducha času, neboť tím první jiskra lásky k národu a jazyku od času bitvy bělohorské hozená, nyní v živý plamen se rozedmula. Zpolšťování národu rusínského odpíral a povždy odpírati bude hlavně obřad církevní. Revoluce roku 1848 probudila Ru-

síny k jařejšímu životu, naučila je vážiti si hebkého jazyka svého a položila základ k budoucímu jich blahu. Českému národu odcizila se (s malými výminkami) zgermanisovaná šlechta. U Rusínů šlechty není. Přijavši latinský obřad zpronevěřila se národu svému a zpolštila se. Záře šlechetné obětovnosti pro národ okrašluje mladistvou literaturu českou, a obětovnost šlechetných vzdělavatelů nalezla ohlasu ve vděčných srdcích občanů, k svobodě a národnosti probuzených. I u Rusínů povstali již muži, kteří horlivě oddávají se svému národu, syrovým nakládáním šlechty polské uhněténému a pečují o povznešení národnosti a dobré zřízení škol. Podporou literatury jsou u Čechů kněžstvo, měšťanstvo a rolnictvo, u Rusínů, nemajících měšťanstva, jen rolnictvo a duchovenstvo. Jako v Čechách činí kněžstvo z většího dílu první periodu v novém snažení národním, tak i u Rusínů jest duchovenstvo prvním budičem národnosti.

A ještě jeden lvovský dopis „Národních Novin“ ze dne 20. ledna 1849 pro charakteristiku vzácné vzájemnosti česko-rusínské v té době: „Jak doslýcháme, budou rusínské školy dle vzorů českých zavedeny a uspořádány, ke kterémuž konci školní knihy české na rusínský jazyk se přeloží. I terminologii českou Rusíni přijmouti hodlají. Vzájemná příchylnost mezi Rusíny a Čechy jest již říkaje zakotvena, ano slyšeli jsme z úst vzdělaného Rusína litujícího, že Rusíni s Čechy nehraničí, poněvadž by za největší štěstí sobě pokládali, býti spolčenu s tak

čilým, vzdělaným a spravedlivým národem, jakým jsou Čechové."

Rusínskou delegaci přivedl koncem května 1848 do Prahy na Slovanský sjezd Jan Borisěkevič, který na zahajovacím zasedání 2. června na Žofíně promluvil ke Slovanskému sjezdu, ke všem Čechům i Slovákům a vůbec ke všem Slovanům nejen jménem delegace, nýbrž jménem celého rusínského národa. Na Borisěkeviča, rusínského spisovatele, který vystupoval v Rusínské národní radě i v jiných shromážděních Rusínů jako parátní řečník, působil Slovanský sjezd a všechno, co viděl v Praze, mohutným dojmem. Pod vlivem pražských dojmů zasadil se po návratu domů o svolání rusínských učenců na den 19.—26. října 1848 do Lvova na památný sjezd, který se stal jedním z největších projevů rusínského obrozeného ducha v té době. Sdělují o něm „Národní Noviny" už 14. září, že úkolem sjezdu bude:

1. ustanoviti jednotný způsob pro jazyk rusínský a přijmouti nejvhodnější písmo pro něj. Vysvětliti rozdíl řeči rusínské od jazyka staroslovanského, od ruského i polského,

2. dáti rusínským mužům učeným příležitost, aby se sblížili a spojili ke spisovatelským pracem,

3. shromážditi a poznati síly učenců jazyka rusínského a uzpůsobiti je k činnosti podle potřeb národa,

4. utvořiti ústav národní na způsob Matice české s týmž účelem, jaký má tato, jmenovitě aby byl orgánem vzájemnosti všeslovanské.

Konečná potřeba tohoto sjezdu — píše „Zorja Galicka“, orgán Rusínské národní rady — je každému Rusínu jasná. Slavný příklad bratří Slovanů jižních a bratří českých, kteří před 20 lety stáli tam, odkud my Rusíni nyní vycházíme, budiž nám hvězdou vůdčí. Dá bůh, že se nám dobře povede, neboť ne pro sebe pracovati budeme, nýbrž pro dobré 15 milionů lidí!

S potěšením vítá — dodávají k tomu „Národní Noviny“ 14. září — srdce každého Čecha tento nový výkvět na omladlém stromu rusínského národu. Ním budeme bohatší o miliony bratrů.

V čísle ze dne 26. a 28. října 1848 referují „Národní Noviny“ krátce o tomto sjezdu: „Program sjezdu učených rusínských je, uraditi se o prostředcích ke zvelebení rusínského jazyka a národnosti a mezi jiným založiti také Matici rusínskou na způsob naší. Program sjezdu výslovně praví, že se chce obírati otázkami čistě literárními. Nejdůležitější, co se uzavřelo, jest, aby se národnost rusínská všemi prostředky k čilejšímu životu budila, podporovala a chránila.“

Podrobnější, původní referát, důležitý pro poznání intimních styků česko-rusínských, přinesly „Národní Noviny“ dne 9. listopadu 1848 od svého lvovského dopisovatele Jachima Františka, který píše:

„I zde žije národ slovanský, pracovitý, zpěvný a hostinný, jak Slované vůbec, avšak i utlačený spolu s nimi od dávných časů. Po dlouhé

věky nenalézal Rusín úlevy bolu svého — leda v smutné dumce, jež sladila porobu jeho, porobu, již zakoušel se všech stran. Avšak i jemu již minuly dnové otroctví, a blesk, jenž roztřískal okovy skoro celé Evropy, vybavil i jej ze žaláře temnoty. Bystrým okem zírá nyní vůkol sebe, hledaje vůdců svých na dalekou pouť nového veřejného života. Sjeli se zdární synové Tvoji do sídla Lva, někdy slavného knížete Tvého. Rusíni odhodlaně se zasadili o to, aby povznesli hluboce kleslý národ svůj. Hlavním původcem sjezdu toho byl činný Borisěkevič, známý ze sjezdu pražského. Příčinu zavdala nově založená Matice rusínská. Mluvil kněz Ustyanovič o kráse a bohatství mateřské řeči a o její potřebě k národnímu vzdělání. Při obědě proneseny přípitky učeným Čechům, jmenovitě Šafaříkovi, Palackému, Havlíčkovi a Zapovi, při kteréžto příležitosti Borisěkevič příchylnost a zásluhy Čechů o národ rusínský živými barvami líčil, načež Čechům ze všech stran hlučné „Mnohaja lita“ zaznělo. Učeně pojednal Jakub Holovackyj o nářečích slovanských vůbec, zvláště pak o nářečí rusínském se všemi podnářečími jeho. Ke konci prohlásil sjezd Hlavní radě rusínské, že vydá ze sebe učené muže k sepsání knih školních a že poskytne učitele ve všech odvětvích věd, což se zvláště volenou deputací, sestávající z Kuziemského a Borisěkeviče, ihned ministerstvu osvěty do Olomouce (tam byl tehdy císařský dvůr i celá vláda)

oznámilo. Již z toho patrno, jak důležité následky sjezd tento pro Rusíny míti musí a jak velice se jím původce jeho, Borisěkevič nejen Rusínům, nýbrž i celému Slovanstvu zavděčil, neboť od této doby vstoupil i národ rusínský u veřejný život na poli osvěty."

Zmíněnou deputaci Rusínů stopují a vedou v evidenci „Národní Noviny" na její cestě nejen do Olomouce, nýbrž také do Prahy. Je to od červnového Slovanského sjezdu druhá oficielní delegace rusínská, která přichází do Prahy pro novou posilu v boji za práva obrozeného národa rusínského. Dne 10. listopadu 1848 sdělují „Národní Noviny", že „v Olomouci meškají od několika dnů důvěrníci rusínského národa, k nimž se přidalo ještě několik říšských poslanců z Haliče. Chtějí upozornit vládu na stav věcí ve své otčině a žádati o pomoc ve velmi podstatných stížnostech, zejména proti Polákům, kteří národu rusínskému jen s nechutí přiznávají rovné právo". V témž čísle mají však „Národní Noviny" v pražské rubrice už zprávu, že „došli do Prahy hosté slovanští a sice Rusíni pp. kanovník Kuziemský a Borisěkevič, údové deputace rusínské do Olomouce, pak pp. Šaškevič a Luminský, deput. sněmu říšského".

Jak pořídila deputace v Olomouci i v Praze, o tom referují „Národní Noviny" 10. prosince 1848: „V neděli 3. prosince navrátil se do Lvova školastik metropole řecko-katolické, kněz Michael Kuziemský z vyslanství svého k císařskému dvoru do Olomouce. Příchod jeho byl Rusínům tím

vítanější, že s sebou přinesl naději brzkého vyplnění všech spravedlivých žádostí jejich. Druhý den na to podal zprávu v hlavním shromáždění Rady o veškerém jednání vyslanství svého. Hlavní žádosti deputace byly: rozdělení Haliče na dvě gubernie podle národnosti, uvedení řeči rusínské do úřadů a škol gubernie rusínské, zřízení národní rusínské gardy, odstranění úředníků národnosti rusínské nepříznivých.“ Lvovský dopisovatel ještě dodává: „Ke konci zprávy této musíme se ještě zmíniti, že si p. školastik a shromáždění veřejně chválil, jak deputace jejich všude, zvláště ale v Praze dobře přijata byla.“ Zájezd do Prahy měl také jiný výsledek. „Rusíni lvovští zamýšlejí“ — podle sdělení „Národních Novin“ ze dne 17. prosince 1848 — „založiti rusínskou Besedu na způsob pražské měšťanské, v které bude mezi jiným i čítárna a v ní co možná všechny slovanské časopisy.“

Rovněž „Časopis Českého Musea“ našel mezi Rusíny blížence, jak je možno se dočíst v „Národních Novinách“ 14. ledna 1849: „Rusínská literatura získala mnoho počátkem tohoto roku. „Zorja Halicka“ (orgán Hlavní rady) vychází nyní dvakrát týdně a jest i co do obsahu i co do zevnějška mnohem výdatnější. Taktéž zamýšlí Borisěkevič, pro svou horlivost pro rusínskou národnost velmi proslulý, vydávati a redigovati politický časopis, jenž má k tomu sloužiti, aby mezi svými rodáky lepší politické vzdělání rozšířil. Konečně počne pod redakcí profesora Holovackého vycházeti čtvrtletní časopis Ma-

tice rusínské, který je určen pro učená pojednání a podle časopisu českého musea uspořádán bude." O publikacích Matice rusínské oznamují „Národní Noviny" 3. července 1849, že haličská Matice rusínská vydala pro první rok svého trvání „Bukvar rusky" od A. Dobřanského, „Tri vstupitelni predpodavanja o ruskoj slovesnosti" od Holovackého a že na týž rok mají ještě vyjíti „Istoričesky očerk zavedenija Matice ruskoj i Soboru učenych ruskich", „Grammatika ruskoho jazyka" Holovackého a konečně „Maleňky Molitvoslovec".

České museum v Praze bylo Rusínům také pobídkou, aby založili podobnou instituci i pro sebe. Aspoň tak možno soudit ze zprávy „Národních Novin" 25. srpna 1849, že „Rusíni budou mít co nevidět své národní Museum, že prostý rusínský kněz Blažkievič daroval k zřízení národního domu na způsob Musea 22.000 zlatých stříbra a že mimo něj se hlásí ochotně jak duchovenstvo tak i jiní zámožnější Rusíni s příspěvky k národnímu domu".

Třetí oficielní rusínská delegace byla v Olomouci a potom v Praze v lednu a v únoru 1849. Deputace čítala 24 osoby. Podle sdělení „Národních Novin" ze dne 1. února 1849 „předevčírem přijela do Prahy veliká deputace rusínská z Olomouce". Mezi nimi byl: Jiří Ballak, poslanec Hlavní rusínské rady, Hrehor Jachimovič, přemyšlský biskup, poslanec na sněmu a Michal Kuziemský, předseda Hlavní rady rusínské. Deputace podala 28. ledna císaři v Olomouci Adressu, začínající slovy: „Národ rusínský, který osudný-

mi poměry uplynulých věků ponížen, svého jména zbaven, rovnoprávností všech národností omladěn byl. Rusínská po dlouhém utlačení se budící národnost je ještě bylina mladá, útlá.“ Deputace opustila Prahu 5. února. Zastavila se opět v Olomouci a odtamtud se vrátila 16. února 1849 do Lvova a byla v sezení Národní rady slavně uvítána. Mezi jiným mluvil také Borisěkevič. Vyzval Národní radu, „by se se vší silou na odpor postavila hrozící pohromě, která na Rusíny na novo uvaluje jarmo sotva svrhnuté“. Došly totiž z kroměřížského sněmu zprávy, že se jedno oddělení sněmu již prohlásilo proti rozdělení Haliče. O návratu deputace sdělují „Národní Noviny“ 1. března 1849, že „sezení Hlavní rady rusínské 16. února bylo velmi zajímavé, že deputace rusínského národu, poslaná k císaři, dávala zprávu o své cestě a že Treščakovskij vyzýval Radu, aby se osvědčila, že takového Rusína, který se stydí za řeč rusínskou, považuje za zrádce“.

Bylo řečeno na začátku této kapitoly, že „v době národního obrození Rusíni brali si Čechy za vzor“. Zdálo se to na prvý pohled paradoxní. Ale z celé řady ověřených faktů vyplývá, že to je pravda. Dosud je tento moment v historii obrození rusínského národa málo známý. Proto se může mluvit se strany zlomyslných a hloupých lidí, že rusínský národ a jeho řeč vynalezla — rakouská vláda (Stadion). Čistě literární vzájemnost česko-rusínská z doby před březnem 1848 byla jen prvou kapitolou v knize česko-rusínské vzájemnosti, za níž následova-

ly kapitoly další. Je na nás, abychom navazovali tam, kde jsme vlastní vinou přerušili přirozený vývoj této vzájemnosti z doby našich národních buditelů.

Podkarpatská Rus v Havlíčkových novinách.

Karel Havlíček věnoval ve všech listech, které redigoval („Pražské Noviny", „Národní Noviny", „Slovan") Rusínům zvýšenou pozornost. Z Havlíčkových „Národních Novin" roku 1848 až 1850 možno sestaviti ucelený obraz tehdejšího obrození rusínského národa a jeho řeči. Havlíčkovým dopisovatelem ze Lvova byl spisovatel František Jachim, který stál v čele českého kroužku ve Lvově, a s nímž se seznámil Havlíček už za svého nuceného pobytu ve Lvově v listopadu a v prosinci 1842 na své cestě s prof. Pogodinem do Ruska. Jachim byl dopisovatelem pilným a obratným. A Havlíček mu popřával rád místo na sloupcích svých listů, zejména „Národních Novin", kde byla zavedena zvláštní rubrika „Rusíni" na rozdíl od rubriky „Rusové".

V „Pražských Novinách", které redigoval po svém návratu z Ruska v letech 1846 a 1847, uveřejnil Havlíček od 15. února do 12. března 1846 známou stať „Slovan a Čech", která vzbudila takový rozruch ve „vlasteneckých" kruzích českých, a v které zaujal tak sympatické stanovi-

skoku otázce samostatné existence rusínské národnosti a rusínské řeči. Jinak však jsou zprávy o Rusínech v „Pražských Novinách“ sporadické. Nebylo valně o čem psát. Zprávy jsou nahodilé. V čísle ze dne 15. února 1846 je zpráva ze Lvova o smrti latinského arcibiskupa a metropolity Pištěka, rozeného Čecha, který „na arcibiskupských panstvích množství starých dřevěných církví duchovenstva řecko-katolického znésti a na místě nich nové kamenné církve postaviti kázal“.

Za to „Národní Noviny“, které vycházely v letech 1848—1850, všímaly si soustavně a bedlivě všeho, co se tehdy dálo mezi Rusíny na severu i jihu Karpat v naší nynější Podkarpatské Rusi. Dne 26. července 1848 opublikovaly „Národní Noviny“ důležité „Provolání rusínského sboru“, vydané ve Lvově dne 8. července a hlásající mezi jiným: „Duch svobody, vstoupiv mezi národy evropejské, prodral se do dědin našich před nedávnem smutných, ňadra Rusína, navyklá toliko povzdechům a dumám, vydechla si. Nyní spěcháme s celým světem k volnosti. Konstituce ulehčí nám vyprostiti a ušlechtiti řeč naši, vprovodit ji do života a dáti jí stanovisko takové, na jakém stojí již nyní bratrští jazykové sousedů našich. Rusíni, nyní se budí národnost rusínská, nebo duch boží sestoupil na zemi a vyrovnal jak národy tak i lidi mezi sebou. Se záměrem — tuto národnost zvelebit — sestoupila se ve Lvově dvě shromáždění pod názvem: Rada na-

rodova ruska a Sobir ruskij (Sbor rusínský). Náš Sbor vytknul si, obírati se všemi potřebami rusínského národa. Náš účel, bdíti nad národností rusínskou, přičiňovat se o její svobodný a nezávislý vývin, vzdělávati národ náš, povznésti jej k účastenství ve správě národu celého, zakládati školy nižší i vyšší v jazyku rusínském, bdíti nad právy i blahem celého národa, podporovat a zvelebovat písemnictví naše rusínské. Vyzýváme všechny světlé Rusíny, aby nás podporovali. Osvěta lidu, národnost rusínská, štěstí lidu i dobré země naší jest heslo naše."

Program je stanoven tak určitě a tak široce, že jeho these možno přijati i dnes, zvláště pokud jde o Podkarpatskou Rus. Maďarské povstání roku 1848 odrazilo se také na severu Karpat, kde chtěli využít Poláci revoluční nálady pro obnovení starého Polska „od Baltu po Černé moře". Za těchto bouřlivých událostí po obou sklonech Karpat vydala Hlavní národní rada rusínská, která měla 34 odbory v menších městech a městečkách, 12. října provolání k Rusínům, reprodukované v „Národních Novinách" 29. října 1848, aby Rusíni přistupovali do národní gardy a rychle se ozbrojovali. V tomto nynějším stavu musí prý Rusíni sami udržeti na rusínské zemi pokoj a pořádek, sami prý musí vstáti k obraně svaté své národnosti a svých práv. Rada národní staví právo jazyka a národnosti pod ochranu celého národu rusínského a vyzývá Rusíny, aby po všech radách, městech a obcích projevili v protestech nezlomnou

vůli svou, že se nikoli odříci nechtějí jazyka svého ve školách a v úřadech, že domáhají se na své zemi práva pro svou řeč rusínskou.

„Úvodník o Slovanech v Uhřích", otištěný v „Národních Novinách" 12. listopadu 1848, vzpomíná, že „severovýchodní hornatiny v Uhrách zaujímají Rusíni" a žádá, aby „kmenové ve větších massách pohromadě bydlící se sami uvnitř spravovali" a aby „v každé krajině byla domácí správa domácím ponechána". Dopis z Olomouce v témž čísle líčí situaci Rusínů ve školských otázkách: „Na začátku září (1848) poštěstilo se Rusínům vydobýti povolení, by mládež ve školách nižších i vyšších po rusínsku se vyučovala. I divili se Poláci, uslyševše, že školy mají býti rusínské. Ke konci září přijel do Haliče Zaleski jako nový gubernator a vymohl jako rozený Polák na ministerstvu, by odvolalo dovolení Rusínům dané a nařídilo, aby tak dlouho ve školách po polsku se vyučovalo, až řeč a literatura rusínská dozraje. Neboť mezi důvody, kteréž Poláci proti Rusínům uvádějí, byl i ten, že řeč a literatura rusíská je velmi chudá."

Dnes je tato připomínka časová, poněvadž se zase objevují, a to s české i ruské strany, podobné důvody proti školám s rusínským vyučovacím jazykem, jaké uváděli Poláci roku 1848. Také dnešní stoupenci literární ruštiny ve školách a v úřadech Podkarpatské Rusi uvádějí „chudost řeči a literatury rusínské" jako důvod proti zavádění rusínštiny do škol.

Hlavní své tužby a stesky shrnuli Rusíni v

obsáhlé Adresse, kterou stylisoval „hlavní sbor Rusínů“ ve Lvově dne 28. října a kterou uveřejnily „Národní Noviny“ 15. listopadu. Adressa vzpomíná „dnů březnových, které nám nazpět daly práva naše“ a pokračuje: „Národ rusínský, mocný a silný sám sebou, ovědomil se ihned své posud hnětené národní důstojnosti, přijal boj, chce a vydobude si s pomocí boží svá přirozená práva. Rusíni si přejí volně se vyvinovat, svou národnost nezkrácenou zachovat i své duchovní i hmotné dobré pojistit. Rusíni probuzeni jsou k národnímu životu a k sebevědomí a dosáhli svou zletilost. Svobodně, vlastními ústy chceme se starat o svou věc.“ Redakce listu doprovází adressu Rusínů slovy: „Podali jsme tento spis veledůležitý pro Slovanstvo. Žádost Rusínů (o rozdělení Haliče) není jen rozmarná choutka, naopak jadrné svědectví, že Rusíni spravedlivou cestou hledají budoucnost svou.“

Zprávy, týkající se bezprostředně nynější naší Podkarpatské Rusi, přinesly „Národní Noviny“ 7. prosince 1848 s poznámkou, že „Rusíni haličtí vydali provolání na své bratry v Uhřích bydlící“ a že toto provolání bylo vydáno ve Lvově 21. listopadu od ústředního sboru rusínského. Přes vrchy Beskydů — volá Provolání — vysíláme k Vám, milení bratří, hlas ze země haličské, ne onen smutnící, žalostivý hlas, který se druhdy na obou stranách Karpat ode tvrdých skal odrážel anebo v tamních temných lesích dozněl, nýbrž hlas útěchy a slovo upřímné rady ve věci společné, která nás nyní blíže

k sobě váže. Vůle nejvyššího udělila nám stejné osudy. Jako my zde polské, tak jste vy tam maďarské přemoci podlehli. Jako nám zde na naší haličské půdě, tak vám za Tatrami bezuzdá samolibost nedovolovala v pokoji se zotaviti a vztýčiti. Neboť zpupnělí štěstím utlačovatelé tlačili a zneuctili zde i tam národnost rusínskou. Oni byli ti, jenž našemu vývinu a našemu povznesu všechny možné překážky v cestu kladli a nás v porobenské služebnosti drželi. A svou národnost vystavujíce na světlo sluneční, ji rozšiřujíce, tlačili naši do stínu, aby zašla a vyhynula. To byly naše osudy po mnohá století. Ale i nyní, kde se obloha na nás přívětivěji usmívá, vystupují tuto Poláci, tam Maďarové a vrhají se se vší zlobou odvážného sobectví na naši beztoho zkrácenou národnost, by ji zúplna zničili. Bratří, v božskou vůli oddávali jsme se trpělivě, ale trpěti to, co na nás vrhá zlomyslnost nepřátel k našemu ponížení, a dopustiti, by nám práva člověčí byla odňata, byla by věčná hanba. Nyní, kde se nás dotýká hřavý paprsek lepších časů, neoživnout, bylo by věčné strnutí. Bratří, drahá-li Vám čest a sláva národa rusínského, nedejte se odvésti z cesty pravé. První jest toto slovo naše k Vám, neboť posud byl hlas náš slabý, by k Vám se donesl. Nyní ale, kde oživl, voláme k Vám a prosíme, byste slovo naše přijali tak rádi, jako je srdečně k Vám pronášíme. Vás a spravedlivou věc Rusínů odporučujeme bohu, nás pak lásce Vaší.

Dne 23. ledna 1849 dovídají se „N. N.“, že má

býti zřízena „na všeučilišti vídeňském stolice jazyka rusínského“, že bylo nařízeno, „aby každý úředník na Rusi po rusínsku dobře uměl“ a že „Rusín Jerej Ustijanovič přeložil z polštiny drama Koreniowského „Verchovinci Beskědiv“ (Horalé Beskydští), které milovníci rusínského divadla chtí na divadle představiti“.

„Od březnových až do osudných dnů listopadových (1848) nebylo viděti než národní kroj polský po ulicích lvovských, nyní jest konfederatka velkou vzácností, za to ale vyskytují se rusínské čapky mimo všechen posměch, ve který Poláci každého uvésti hledí, kdo v národním rusínském kroji veřejně vystoupí“ — připomínají „N. N.“ 24. ledna 1849.

31. ledna 1849 ukazují „N. N.“ na stejný zjev u Rusínů, jaký se vyskytuje v historii našeho obrození, totiž na úlohu duchovenstva: „Že se duchovenstvo rusínské zasazuje o svou národnost, není nic nepřirozeného. Neboť když šlechta rusínská odpadla, a národ pod dlouhověkým nátiskem klesnul, zůstalo duchovenstvo jediným pěstovatelem národnosti rusínské. Kdo by ale Rusínům proto upíral práva národnosti, že nemají dost osvícených lidí, schvaloval by věčné bezpráví. Ostatně jest každý duchovní též občanem a jako takový má úplné právo býti účastným v záležitostech státu.“ Mimo to uvádějí „N. N.“ nařízení, „by se v krajích od Rusínů obývaných šetřilo rusínských svátků, jako se to děje při latinských obřadech“.

Lvovský dopisovatel sděluje v čísle ze dne 6. února 1849, že „mezi jiným se v nejnovějším čase objevilo rusínské divadlo, které nejprve při sjezdu učených Rusínů ve Lvově (v říjnu 1848) od několika ochotníků zavedeno bylo a nyní se již i v Kolomyji a Přemyšlu založilo. Příjem vždy se věnuje Matici rusínské na vydávání rusínských knih".

V únoru 1849 vydala Hlavní rada rusínská troje provolání, citované v „Nár. Novinách" 11. března, aby na sváteční dny Rusínů se neúřadovalo, nevyučovalo, trhy se nekonaly, v druhém provolání vyzývá Rada všechny Rusíny, kteří by k učitelství způsobilými se cítili, aby se ohlásili Radě, která se nyní ujala osvěty rusínsko-národní, třetí výstraha vyzývá rusínské obce, aby nápisy vesnic, měst a silnic byly rusínské.

Nad jiné významnou je však zpráva „N. N." 13. dubna 1849: „Rusínské noviny od 7. dubna přinášejí zprávu ze Lvova, že Hlavní rusínská rada přijala deputaci od bratrů zakarpatských (z nynější Podkarpatské Rusi), kteří si snažně žádají, aby s nimi byli spojeni. Žádají, aby od Maďarů byli odděleni a s nimi v jednu vlast sloučeni. Hlavní rada ustanovila úsilně se o to postarati." O deputaci mají „N. N." zprávu ještě 21. dubna 1849: „Již od nějakého času meškají ve Lvově deputace uherských Rusínů, žádající o přivtělení jich k Rusínům haličským, ke kteréžto žádosti se i podobná od Rusínů zdejších přidati má." K deputaci se vracejí „N. N." 10. května 1849:

„Košut vydal proklamace k Rusínům a Polákům haličským v národních jich řečích. Připovídá v ní úplnou rovnoprávnost všem národům i jazykům, jakož i úplnou politickou neodvislost na základě federativním. Lvovská Hlavní rada vydá naproti tomu provolání k lidu rusínskému. Adolf Dobřanský, rodem Rusín z Uher a báňský úředník, jenž ve Lvově jako deputovaný Rusínů uherských k soukmenovcům jich v Haliči delší čas meškal, odebral se již do Olomouce a Vídně, nesa sebou obapolnou žádost obou těchto větví kmene maloruského o politické spojení jich pod jedno gubernium. Žádost tuto schvalujeme i národům česko-slovanským v Čechách, na Moravě, v Slezsku i na Slovensku co příklad následování hodný."

O jiném důležitém faktu referují „Národní Noviny" 20. července 1849: „Hlavní rada rusínská vydala 7. července provolání k Rusínům uherským, kteryžto čin má velikou důležitost do sebe. Konečný účel jeho jest, aby rusínský národ na obou stranách karpatských hor úžeji nežli dosud byli sloučeni, jednak aby tímto sesílením sebe s větším prospěchem mohli odolávati vplyvu polskému, jednak aby Rusíni uherští byli odcizeni vplyvu maďarství, které tam více ještě než na Slovensku kořeny pouštělo. Byl to věru národ takřka promlčený, zapomenutý a kdyby praporec maďarský zvítězil, zajisté by docela vyhynul anebo do hor a do vsí byl zatlačen. Neboť

v nynější revoluci uherské (Košutově) nepovstal z jeho lůna žádný, žádný muž, kdežto přece u Rumunů i u Slováků živější národní život se jevil. Rusíni haličtí dobře poznali povolání své naproti svým bratřím zakarpatským, a řečená proklamace je výraz tohoto snažení. Praví Rada k Rusínům v Uhřích mezi jiným: I Vy, bratří, jste Rusíni, skuteční, praví Rusíni jako my, jste krev i tělo naše, mluvíte tímtéž jazykem, máte tutéž víru jako my a byli jste dodnes tak nešťastní jako my. Předkové Vaši byli druhdy národem svobodným. Otcům Vašim Maďaři vzali nejlepší zem a vložili na ně roboty a jiná břemena a tak Vás tlačili po celých 1000 let. Maďaři chtěli v zemi být sami, jakoby jen pro ně zem tu bůh stvořil, a jako druzí národové tak i Vy měli jste se státi Maďary, pustiti svou krásnou řeč a za to učiti se maďarsky. Vy a řeč Vaše byli jste zcela opovrženi, ba tak daleko to přišlo, že jste se musili hanbiti Rusíny býti. Tomu bude ale nyní jinak. Až Košut a revoluce maďarská bude přemožena, teprve potom bude dobře. Žádný Maďar nebude Vám moci rozkazovati, Vy sami budete míti budoucně hlasu ve Vaší zemi a jazyk Váš bude jazykem zemským. Potom budeme Vy i my žádati, aby Rusíni byli spojeni v jednu zem, abychom spojením sesilnili, sebe ve všem dobrém vzájemně podporovali a svému jménu čest dělali. K zoufání by bylo, abyste jedině Vy Rusíni pod Maďary zůstali. Po-

vstaňte tedy pro svou víru a národnost, pro pokoj a bezpečnost svého majetku, pro své děti a pro své ženy, pro všechno, co je Vám drahého a svatého. Zpomeňte na nás a na svou národnost, spojte Vaše snahy s našimi, aby vlast Rusínů po dlouhé porobě znovu k slavnému životu povstala. Podepsáni jsou ve jménu rusínského národního shromáždění ze dne 7. července 1849 Michal Kuziemský, předseda, Michal Malinovský, písař."

Řádění Košutovců na území uherských Rusínů vylíčily podle zpráv Rady „Národní Noviny" 1. srpna 1849. Maďaři všechno mužské pokolení brali na vojnu: „Opuštěni od svých dřívějších vůdců (šlechty), bez stavu měšťanského, nemohou naši bratří zakarpatští jinak než míti čistě passivní účast v hýbání (revoluci) uherském. Úzký pruh rusínský v Uhřích brzy a bez odporu od Košutovců byl obsazen. Spojené fysické i mravní násile nemohl ubohý lid odolati. Když ruské vojsko (generála Paskěviča) zase obsadilo ony krajiny, nenašlo ve vsích než starce, ženy a děti. Ostatní všichni byli buď v praporech maďarských anebo v horách (utekli tam). Teprve s vejitím Rusů scházelo se i mužské obyvatelstvo, a nyní záleží na nás, abychom našim soukmenovcům stav věcí vyložili, jim pověděli, co jejich nynější postavení od nich požaduje, jak by další neštěstí a nehody od sebe odvrátili a sobě i svému národu šťastnější budoucnost ve spolku s námi připraviti mohli. Hlavní rada rusínská zvláště musí jako naše i záležitosti našich bratří uherských

na zřeteli a v péči míti, jim na spasnou cestu ukázati a je útěchou i důvěrou do budoucnosti posilňovati. Proto také vydala 7. července proklamaci k uherským Rusínům. Naše úloha ovšem je, dříve doma se zorganisovat, oživit a sesílit, než bychme byli s to, i kromě své země účinkovat. S tímto vnitřním sesílením musí však zároveň pokračovati naše věc v rusínském Uhersku. Nastane i pro naše bratry zcela nový život. Zvláště musí tamější duchovenstvo v užší přátelství s naším vstoupiti a mládež v přímé spojení svedena býti. Naše vzdělávací ústavy bohoslovecké musí i jim přístupny býti, naše časopisy i jiné prostředky vzdělávací i za Karpaty býti rozšířeny. Jenom takto jsouce jedním citem národním rozhříváni a spojenými silami upevněni můžeme se nadíti zdaru a spasení."

O návrhu na založení hospodářské školy pro mladé Rusíny píší „N. N." 3. srpna 1849 a dodávají, že „posud nikde stav polního hospodářství na tak nízkém stupni nestojí, jako právě v Haliči".

Z literárního ruchu mezi Rusíny se těší „N. N." 17. srpna. V literatuře rusínské objevily se dva nové plody čili raději překlady na poli dramaturgie: Jermak, přenešen z velkoruského a „Hric Maznica" od Molliera. Oba tyto překlady jsou ze lvovského řecko-katolického semináře, kdežto vůbec národní život vždy hlouběji kořeny své zasazuje. Pro nás pak Slovany vůbec je počínání Rusínů, zvláště mládeže, tím radostnější, poněvadž v něm všude vládne duch

pravý všeslovanský. V rukou mladých Rusínů neviděti jen knihy maloruské, nýbrž také zhusta i velkoruské, polské, srbské a české.

Výhody z chystaného rozdělení Haliče na část polskou a rusínskou vyplývající považují „N. N.“ 2. listopadu 1849 za neocenitelné pro rusínský národ. Že tím národnost se sesílí a národní život více zkvete, je na bíledni, zvláště jestli jazyk „ruskij“ (rusínský) do škol a úřadů zaveden bude. Pak by musela šlechta původně rusínská a vplyvem jezovitským odnárodnělá přilnouti k směrům celého národa, ano mohlo by se i státi, že postupem času se k národu rusínskému nejen navrátí, ale i v něm splyne. Získáním tak znamenitých sil (obzvláště v materielním ohledu) nastala by pro Rusíny příznivější doba: pěstila by se zanedbaná národní literatura, zakládaly by se užitečné ústavy, a těmito duševními prostředky zas by blahodějně se účinkovalo na nižší třídu obyvatelstva, které by nabytou vzdělaností všemožně se přičinilo, nynější chudoby a surovosti se sprostiti.

Na potřebu školního vzdělání jako na prvou podmínku obrození Rusínů ukazují „N. N.“ 6. listopadu 1849 v dopise z Kolomyjska, kde tvrdí dopisovatel, že „dokud vláda nezaloží vesnické školy, aby tento velice prostý národ již jedenkráte ze svého hlubokého spánku ke vzdělanosti procitnul, nemůže se nikdo lepší budoucnosti nadíti“.

Poslední číslo Havlíčkových „Národních Novin“ vyšlo 18. ledna 1850. Rubrika „Rusíni“ udržela se v nich až do konce. Ale také ve „Slo-

vanu", který začal vydávat Havlíček po zastavení „Národních Novin", projevily se Havlíčkovy sympatie pro Rusíny a starost o ně. V květnovém čísle „Slovana" (1850) píše Havlíček v „Přehledu novějších událostí", že Rusíni osvědčili nejnověji svou péči o národní vzdělání, zakládajíce školy prostonárodní a sbírajíce příspěvky na zamýšlené museum národní (rusínské) ve Lvově. Červnové číslo „Slovana" přineslo citovaný už „Přehled statisticko-politický hlavnějších jazykův a národův evropských, zvláště slovanských" od Jana P. Koubka, kde autor upozornil na „znamenitý rozdíl mezi velko- a maloruštinou". Havlíčkův článek „Slovanská politika" ve „Slovanu" (červenec 1850), kde vychází Havlíček z axiomu, že „Rusíni jsou v každém ohledu i v jazyku i v obyčejích i v historii samostatný slovanský kmen", byl už rovněž citován. Srpnový „Slovan" (1850) věnoval pozornost „Slovanům v Uhřích", zejména Rusínům: „Jediný slovansko-uherský lid, který nyní všem útokům a nátiskům na národnost odolává, jest lid rusínský. Od té doby, co silné zástupy ruské zatřásly Uherskem, probudila se hrdost národní u onoho již polomrtvého plemene slovanského, s pomocí několika na slovo vzatých vlastenců povstává a brání se hrdě proti maďarštině. Nadarmo chtěli některé veliké osoby na uhvárských (užhorodských) ulicích cirilské nápisy zničiti, nadarmo pronásledují osoby, ježto se neostýchají veřejně zvolati: „Ja Rusin". Ačkoli je malá tato větev, ona předce tuší, že ji očekává veliká budoucnost."

„Geograficko-statistický přehled Slovanstva"

přináší srpnový „Slovan“ s charakteristickým úvodem, který je také dnes časový: „V českém obecenstvu, ačkoli toto bez upření nejschopněji pociťuje důležitost slovanské vzájemnosti, známost Slovanstva jest předce ještě chatrná, svědomě ale a trvale můžeme milovati jenom to, co známe.“ Různí „specialisté“ o Podkarpatské Rusi, vystupující občas pohostinsky zejména v pražském tisku, měli by si tato slova vzíti k srdci. Citované číslo „Slovana“ líčí geografický obraz „vlasti Rusínů“. Prostranná dolina Donu dělá její východní a dolina Dněstru západní hranici. Úrodné zelenavé stepi Donu, Ukrajiny a bohaté obilní nivy Volyně, Podolí a Červené Rusi jsou vlastí Rusínů. Na rovinách od Beskid po moře Černé a za řeku Don na východ, k Minsku na sever, pak k Besarabii a Perekopu (Krymu) na jih se táhnoucích uslyšíš milozvučnou řeč rusínskou. Tu celou východní krajinu slovanskou obývá 15,800.000 Rusínů, jichž řeč Čechům bývá srozumitelnější než polská a tím více než ruská, a jenž dle mínění některých učených filologů jest nejméně vzdálena od prvotního jazyka slovanského. Lid rusínský má i měl vždycky cit své odrůžněnosti, nazývaje Poláka Lachem a Rusa Moskalem, sebe ale „ruskim“, má své staré dějiny, má své kozáctví, žijící v duchu lidu, má svou vlastní řeč, které v dumkách a zpěvkách té nejvyšší poesie odkázal své teskné city, své děje a naděje. I ačkoli není vzdělaná

a vyvinutá, má přece své poklady, jakými by se druhé řeči sotva mohly vykázati. Šafařík sice pokládá rusínštinu za nářečí jazyka ruského (moskevského), ale jiní, jmenovitě Čelakovský, vykazují jí, a soudíme že slušně, docela samostatné místo mezi řečmi slovanskými.

V říjnovém čísle „Slovana" (1850) je jakoby Havlíčkova závěť jeho rusínské politiky: „My přejeme Rusínům, za něž jsme se vždycky zastávali, jejich emancipaci."

My tuto závěť přijímáme.

Naše národnostní, jazyková a kulturní politika v Podkarpatské Rusi navázala na rusínskou politiku největších našich buditelů, zejména Karla Havlíčka. My nemůžeme míti dnes širšího programu než měl Havlíček před 80 lety. Nám stačí navazovat na zapomenuté ideály našich buditelů před rokem 1848 a zvláště v revolučních letech 1848—1850. Podkarpatská Rus, jak jsme ji přejali od Maďarů, je národnostně, jazykově a kulturně v situaci, v jaké jsme byli my okolo roku 1820 anebo v jaké byli Rusíni na severu Karpat v letech 40tých. Proto můžeme se směle přihlásit k myšlenkám, kterými jsme se k národnímu životu budili my a pod naším silným vlivem Rusíni na severu Karpat. To je a bude nejkrásnějším důkazem naší upřímné česko-rusínské vzájemnosti.

Recense spisku
v revui „Parlament"
č. 4.
vidi 30.XII.1921.

Oprava:

Na straně 6., osmý řádek zdola má znít:

Podkarpatské Rusi, do severních horských okresů

Zařaďte do své knihovny tyto dobré knihy:

Aleksander Blok:

RUSKO A INTELIGENCE

Essaye moderního ruského básníka. Volání věštce k ruské inteligenci, aby se ujala výchovy lidu, vzdavši se svých povyšeneckých názorů na lid. Česká inteligence najde v knize řadu námětů velmi pozoruhodných. — Cena knihy brožované Kč 11·—, vázané Kč 14·—.

N. Melnikova-Papoušková:

STŘEPINY

Spis velmi zajímavý, seznamující české čtenáře s Ruskem, jeho spisovateli a filosofy jako s apoštoly pokroku a svobody. Kritika všech směrů na spis upozornila, doporučujíc jej jako knihu, z níž se dozví český člověk o Rusku mnohé, co o něm u nás vůbec nebylo známo. — Cena knihy brožované Kč 19·—, vázané Kč 23·—.

Frant. Richter:

POD PRAPORY LEGIÍ

Poutavá kniha vzpomínek českého legionáře, líčící typicky osudy českého revolučního vojína. Vypravování se počíná zajetím a pokračuje líčením zajateckých táborů, vstupem do české armády, episodami ze života legionářů, a končí se poutí sibiřskými pláněmi, Japonskem a posléz cestou Amerikou a přes oceán do domoviny. 80 perokreseb a fotografií zpestřuje děj. Cena Kč 14·50.

Frant. Richter:

Poslední chvíle carské rodiny

Autor používaje příležitosti rozmluvy s carovým komorníkem Čemarudovem, zpravuje čtenáře o osudech carské rodiny, jak byly zjištěny v Jekatěrinburku. V knize je otištěno 27 dokumentárních fotografií. Cena Kč 4·80.

DENÍK PLUKOVNÍKA VACETISE

Historický dokument o názorech plukovníka Vacetise, pozdějšího generála rudé armády, nalezený legionáři po jeho útěku z Kazaně. Knihu přeložil, úvodem a vysvětlivkami opatřil Dr. Josef Kudela. Cena Kč 8·—.

Objednávky vyřizuje za peníz předem zaslaný

„Kolokol" Kr. Vinohrady, Korunní 27.